

Lappeenrannan teknillinen yliopisto

Kauppätieteellinen tiedekunta

Yritysjuridiikka

Anita Kuosa-Haikala

KANDIDAATIN TUTKIELMA
TEKIJÄNOIKEUS VALOKUVAAN
LEHDISTÖSSÄ
COPYRIGHT ON PHOTOGRAPH
IN PRESS

Pasi Tuominen, Heidi Olander, Helena Sjögrén

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	6
1.1. Taustaa	6
1.2. Tavoitteet, tutkimuskysymykset, rajaukset	7
1.3. Tutkimusmenetelmät	8
2. LAINSÄÄDÄNTÖ.....	9
2.1. Tekijänoikeuslaki.....	9
2.2. Suomen perustuslaki.....	11
2.2.1. Oikeus yksityiselämään, kunniaan ja kotirauhaan.....	11
2.2.2. Oikeus sananvapauteen	12
2.3. Rikoslaki.....	13
2.3.1. Tekijänoikeusrikos	13
2.3.2. Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	13
2.3.3. Kotirauhan rikkominen.....	15
2.4. Eu-direktiivi tekijänoikeuden soveltamisesta.....	15
3. TEKIJÄNOIKEUS	17
3.1. Taloudelliset oikeudet ja moraaliset oikeudet	17
3.2. Teoksen kappaleen valmistaminen, välittäminen, levittäminen.....	18
3.3. Tekijänoikeus työsuhteessa	20
3.4. Työsuhdeolettama	21
3.5. Tekijänoikeuden siirto tai luovuttaminen.....	23
3.6. Teoksen muuttaminen, edelleen luovutus, tulevien oikeuksien luovutus.....	25
3.7. Sopimukset.....	26
4. LUVATON KÄYTTÖ.....	28
4.1. Luvaton valokuva teoksen / valokuvan käyttäminen, tekijänoikeuden loukkaus.....	28
4.2. Tekijänoikeusrikos, rikkomus	30
4.3. Seuraamukset	31
4.4. Suojaus	31
5. VALOKUVAN KOHDE.....	32
5.1. Valokuvan kohteen oikeudet, suostumus valokuvattavaksi	32
5.2. Journalismin piiriin kuuluvat päivän tapahtuman kuvaaminen.....	35
5.3. Journalistisen hyvän tavan noudattaminen	36
6. HAASTATTELUTUTKIMUS LEHDISTÖN TOIMINTAMALLEISTA.....	37
6.1. Tutkimuksen ajankohtaisuus.....	37

6.2. Tutkimuksen suorittamistapa, metodologia ja luotettavuus	38
6.3. Tutkimuksessa esiin tulevaa	39
6.3. Markkinaoikeuden päätös MAO:42/10	46
7. TULOKSET	48
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	50
LÄHDELUETTELO	52

LYHENTEET

EPNDir	Eu direktiivi tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 2001/29/EY
EUdir	Tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta 29 päivänä lokakuuta 1993 annettu neuvoston direktiivi 93/98/ETY
ElinkSL	Laki elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä (3.12.1993/1062)
HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
HS	Helsingin Sanomat
KHO	Korkeimman hallinto-oikeuden päätös KHO:2011:22 Yhdenvertaisuuslaki - Syrjintä ja häirintä - Romaniväestö - Televisio-ohjelmasarja - Yleisradio - Sananvapaus
KKO	Korkein oikeus
KM	Komiteamietintö
KO	Käräjäoikeus
LOS	Lasten oikeuksien sopimus 16 artikla, (kirjattu YK:n perustuslakiin)
SanavapL	Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (13.6.2003/460 4;12,13)
MAO	Markkinatuomioistuimen päätös (MAO:42/10)
OikTL	Oikeustoimilaki, laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228)
OMs	Opetusministeriön selvitys työsuhdeolettaman ottamisesta tekijänoikeuslakiin (2008:17)
PeVm	Perustuslakivaliokunnan mietintö

PeVL	Perustuslakivaliokunnan tulkinta, mietintö tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamiseksi (Pevl 7/2005Vp)
PL	Suomen Perustuslaki (11.6.1999/731)
RL	Rikoslaki (19.12.1889/39)
JSN	Julkisen sanan neuvoston periaatelausuma (1980/691)
SananVL	Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä SananVL 2003/460
TekijäL	Tekijänoikeuslaki (8.7.1961/404)
VahL	Vahingonkorvauslaki (31.5.1974/412)
ValokL	Laki oikeudesta valokuvaan (8.7.1961/405)
ValokuL	(175/1927)
YK	Yhdistyneiden kansakuntien neuvosto

1. JOHDANTO

1.1. Taustaa

Tekijänoikeus valokuvaan tulee yhä tärkeämmäksi aiheeksi nykyisen elämänmenon aikana, jolloin valokuvia levitetään ylenpalttisesti ympäri maailmaa tiedotusvälineiden ja Internetin välityksellä. Monesti valokuvat liikkuvat oikeudettomasti, ilman minkäänlaista lupaa, sekä kuvan ottajalta että kuvankohteelta. Yleisesti kuvan levittäjä tai julkaisija käyttää ”jokamiehen oikeuttaan” teknisten edellytysten tarjotessa helpon mahdollisuuden valokuvien kopioimiseen ja levittämiseen. Yleisesti palvelujen ja Internet-sivujen käyttäjät eivät tiedosta kovinkaan helposti, kuvien käyttöön liittyvää lainsäädäntöä. Immateriaalioikeuksiin eli aineettomiin oikeuksiin kuuluva tekijänoikeus valokuvaan antaa valokuvaajalle oikeuden määrätä valokuvateoksesta. Tekijänoikeuslain (TekijäL) 5. lukuun on otettu mukaan säännös, joka suojaa valokuvaajaa, ja määrittelee hänelle yksinoikeuden määrätä tavallisesta valokuvasta lähioikeuden avulla. Laki yksityisyyden suojasta taas rajoittaa henkilökuvien käyttöä ilman yksityishenkilön nimenomaista suostumusta. Myös rikoslaki koskettaa yksityisyyden suojan tai tekijänoikeuden rikkomuksia. Lain noudattamiseen tulisi väärinkäytösten estämiseksi kiinnittää yhä enemmän huomiota. Tietoyhteiskunnan kehitys, Internet ja digitalisointi ovat vaikuttaneet siihen että on ilmaantunut uusia mahdollisuuksia teosten luomiseen, muokkaamiseen, välittämiseen ja hyödyntämiseen (Opetusministeriön selvitys, OMs 2008:17, 49). Tästä johtuen tekijänoikeuksiin liittyvä sääntely ja ohjeistukset olisi tarkkaan määriteltävä ja punnittava. Kuitenkin tulee ottaa huomioon että valokuvat ovat osa perusoikeuksiin kuuluvaa sananvapautta. Lehdistöllä on oikeutensa tuoda julki asioita ja tapahtumia, jotka ovat ajankohtaisia ja yleisön puolelta herättävät mielenkiintoa. Lehdistöllä on myös oikeutensa puuttua epäkohtiin ja tuoda niitä myös valokuvien kautta esiin.

Lainaan erästä aiheeseen johdattelevaa ajatusta:

”Nyky aikaisten tietotekniikkaa käyttävien yritysten sekä julkisten viranomaisten ja laitosten toiminnassa on tavallista, että työ- tai virkasuhteessa luotuja teoksia taikka suoritteita ja palveluja, joissa mainittuja teoksia on käytetty hyväksi, toimitetaan asiakkaiden käytettäväksi tai yleisön saataville digitaalisessa muodossa. Näin meneteltäessä työsuhdetekijänoikeudella suojattua aineistoa siirtyy kolmannelle.

Tällainen teoksen käyttö voi olla hyvinkin laajaa esimerkiksi tapauksissa, joissa sanomalehden verkkosivu avataan Internetissä kaikkien saataville.” (OMs 2008:17, 49)

1.2. Tavoitteet, tutkimuskysymykset, rajaukset

Tutkielman tavoitteena on tuoda esiin lehdistön käyttämiä toimintatapoja koskien valokuvaa. Tekijänoikeus valokuvaan kuuluu immateriaalioikeuksiin, joka sisältää taloudellisesti arvokasta omaisuutta. Arvo nousee sitä enemmän, mitä enemmän määrin valokuvaa levitetään. Tutkielmassa tuodaan esiin käytäntöjä, joilla lehdistö turvaa oikeutuksensa valokuviin. Tutkin myös pääpiirteittäin sopimuksia, niiden sanamuotoja ja oikeuden sisältöjä. Tarkoituksena on selvittää keinot, joilla lehdistö hankkii kuvamateriaaliaan. Tutkielman tarkoitus on myös selvittää oikeuksien jakaantuminen lehdistön ja yksittäisen valokuvaajan välillä. Tutkielmassa tuodaan esiin myös mahdolliset seuraamukset oikeuden rikkomisesta sekä toimintamalleja, joita rikkomistapauksessa käytetään ja joita lehdistöllä on olemassa. Tutkielmassa tuodaan esiin myös lainsäädännön epätarkkuus ja tulkinnanvaraisuus (Perustusvaliokunnan mietintö, Pevl 7/2005Vp). Tutkielma käsittelee myös valokuvan kohteen oikeuksia ja tuo esiin tilanteita, joihin yksityinen henkilö voi joutua tultuaan kuvatuksi.

Tutkielman tutkimusongelma on seuraava; nykyinen lehdistön yleisesti käyttämä tekijänoikeuden luovuttaminen on niin laajamittainen ja kauaskantoinen että harkittavaksi on tullut, onko oikeuksien siirtämisessä toimittu jo liian omistushaluisesti, jolloin lain mukainen valokuvaajan oma oikeus valokuvaansa on jo lähes kokonaan painettu syrjään. Lainsäädännön epätarkkuus, ja käytännön täsmällisen ohjeistuksen puuttuminen tekee tilanteesta vaikean etenkin heikommassa asemassa olevalle osapuolelle eli yksittäiselle kuvaajalle. Alatutkimuskysymykseni tähdentävät edellistä, sekä tuovat esiin sekä tekijänoikeuteen liittyviä, että valokuvattavan oikeuksiin liittyviä näkökohtia. Kysymykset on aseteltu seuraavasti: Miten valokuvaajan sopimuksin tehdyt oikeuden siirrot ja luovutukset on järjestetty valokuvaajien kanssa, ja onko lehdistöllä oikeutus laajamittaiseen tekijänoikeuksien siirtämiseen? Miten on varmistettu tekijänoikeuden noudattaminen vai tuleeko journalismin kohdalla väkisin vastaan jonkin asteisia

tekijänoikeusloukkauksia? Miten kuvan kohteen oikeudet on otettu huomioon lehdistön toimintapiirissä?

Rajaan tässä tutkimuksessa kuvan vain valokuvaan, en käsittele muunlaisia kuvia, valokuvaan liittyvän erityislainsäädännön takia. Tavallinen valokuva on nimittäin otettu tekijänoikeuteen erillisenä lähioikeutena, eikä valokuvalta vaadita poikkeuksellisesti mitään teoskynnyksen ylittävää omaperäisyyttä, itsenäisyyttä tai ainutlaatuisuutta saadakseen tekijänoikeuden suojaa. Lähioikeudet ovat monella tavalla lähellä tekijänoikeutta. Lähioikeuksilla on omia erityispiirteitä, ja sen vuoksi suoja on jonkin verran erilainen kuin tekijänoikeudella. Teos valokuvan tekijällä on oikeus päättää valokuvasta, muuttumattomana tai muutettuna, valmistaa valokuvasta kappaleita ja saattaa valokuva yleisön saataville. Muunlaisia kuvia, kuten selittäviä piirustuksia, esimerkiksi karttoja, suojataan tekijänoikeudellisesti kirjallisina teoksina. Tässä tutkielmassa käsitellään valokuvana valokuvalaitteen, digikameran, videokameran ja matkapuhelimen kameran avulla otettuja kuvia. Myös mahdolliset liikkuvat multimediakuvat yksittäisinä valokuvina ja yksittäiset elokuvien valokuvat kuuluvat valokuvan suojan piiriin ja mikäli ne kuuluvat lehden nettisivuille määrittämiseen kuuluvat myös ne. Tutkimuksessa käsitellään ainoastaan lehdistön käyttämiä valokuvia, jättäen ulkopuolelle television ja Internetin levityksellä tapahtuvan muun valokuvan levittämisen. Myös mainoskuvien käyttäminen on jätetty tutkimuksen ulkopuolelle.

1.3. Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmät on jaettu kahteen eri osa-alueeseen. Kyseessä ovat kvalitatiiviset eli laadulliset tutkimusmenetelmät. Ensimmäinen osion tutkimusmenetelmänä käytetään lainopillista näkökulmaa. Mikä merkitsee laadullista tutkimusta käyttäen sääntelyyn liittyvää lain analysointia ja tulkintaa. Tutkimuksessa käsitellään asiaa käymällä läpi lakeja, normeja ja lainvalmisteluasiakirjoja. Tukeudutaan myös oikeudenalaan liittyvään kirjallisuuteen, siltä osin kuin materiaalia löytyy. Toisena tutkimusosiona tukeudutaan journalistiseen näkökulmaan, käytäntöihin ja toimintamalleihin liittyen valokuvien käyttöön. Lehdistön piirissä valokuvan käyttöön liittyviä perusajatuksia löytyy jonkin verran journalismiin

liittyvässä kirjallisuudessa. Mutta tarkempaa lehdistön toimintatapoihin liittyvää tieteellistä tutkimusta valokuvan käytöstä ei löydy. Tutkimuksessa hyödynnetään lehdistöön liittyvässä empiirisessä osiossa pohjana tulkinnoille haastattelun tuloksia. Tuloksia verrataan kirjallisuudesta löytyvään tietoon, jonka avulla haastattelukysymykset on valmisteltu. Haastatteluosion osalta tutkimusmetodina käytetään laadullisena haastattelututkimuksena puolistrukturoitua teemahaastattelua, jossa on mahdollista keskustellen tehdä tarvittaessa lisä- sekä myös täsmentäviä kysymyksiä (Koskinen et al, 2005, 104). Haastatteluosio on samalla tapaustutkimusta joka tuo esiin lehdistön toimialaa. Koko tutkimuksen lähtökohtana käytetään suomalaista lainsäädäntöä. Tekijänoikeuden tulkinta valokuvan osalta nimittäin vaihtelee jonkin verran muiden maiden lainsäädännössä (Oesch 1993, 3).

2. LAINSÄÄDÄNTÖ

2.1. Tekijänoikeuslaki

Tekijänoikeuslaki antaa valokuvaajalle oikeuden määrätä valokuvastaan. Alun perin tekijänoikeuslaissa ei ollut viittausta valokuvasta, mutta se lisättiin lakiin, Tekijäl (1:1.1) mukaan Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen, olkoonpa se kaunokirjallinen tai selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote taikka ilmetköönpä se muulla tavalla. Valokuvateos, kuten myös tavallinen valokuva otettiin samalla tekijänoikeuslain alaisuuteen. Mukaan tuli myös valokuvaan liittyvä, näyttäminen sekä levittämiseen. Samalla määriteltiin valokuvaajalle oikeus määrätä valokuvastaan, säilyttää kuva muuttumattomana tai muutettuna. Hallituksen esityksen mukaan tekijänoikeus antaa myös yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita, saattaa valokuvateos yleisön saataville muuttumattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, jopa toisessa taidelajissa, tai käyttäen toisenlaista tekotapaa. (1:2.1) Erityislisäyksenä mainitaan että valmistamisena pidetään myös teoksen kopioimista siihen käytetyllä laitteella. Lain mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin

levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. Julkisenä esittämisenä pidetään myös ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille tapahtuvaa esittämistä

(HE 287/1994 vp) toi mukanaan tavallisen valokuvan lähioikeudella tekijänoikeus lain piiriin. 49 a §:n mukaan;

Valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna:

- 1) valmistamalla siitä kappaleita; sekä
- 2) näyttämällä sitä julkisesti.

Oikeus valokuvaan on voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin.

Alun perin valokuvien suoja oli vuoden 1880 Kirj/TaitA erityissäännöksen alla. Suoja määritteli, ettei 5 vuoden aikana toinen saanut jäljitellä valokuvaa myytäväksi tarkoitettuna. Suoja edellytti valokuvaajan nimeä ja valokuvan ottovuotta. Suojassa myös määriteltiin että tilauskuvan monistamiseen piti saada tilaajan suostumus. Vuonna 1927 luotiin erityinen laki oikeudesta valokuviin (Valokul)(89/1926) samalla kun säädettiin tekijänoikeuslakia. Oikeussuoja oli ammattimaista. Suoja-ajaksi määriteltiin 10 vuotta valokuvan ottovuoden päättymisestä kun valokuva saatettiin ensi kerran julkisuuteen. Tekijänoikeus lakiin sisällytettiin ainoastaan suoja valokuvalle, jolla oli erityinen tieteellinen tai taiteellinen arvo. Tavallista valokuvaa suojaava laki oli nimeltään laki oikeudesta valokuvaan (405/1961). Valokuvat siirtyivät kokonaisuudessaan tekijänoikeuslain piiriin vuonna 1995, jolloin vanha laki oikeudesta valokuvaan kumottiin. Tällöin valokuva pääsi nauttimaan joko teoskynnyksen ylittävän taiteellisen teoksen suoja TekijäL (1:1.1) tai pelkästään tavallisen valokuvan perusteella saavutettua lähioikeussuojaa (49 a §). (Haarmann, 2005, 279)

Laki tekijänoikeuslain muuttamisesta saatiin voimaan hallituksen esityksessä (HE 287/1994), jolloin valokuva otettiin tekijänoikeuslakiin mukaan. Nykyisen valokuvain (1:1.2) mukaan valokuvina pidetään valokuvaamiseen verrattavin menetelmin valmistettua kuvaa. Muista kuvataiteen teoksista valokuvateokset erottaa käytetty tekniikka, valokuvaus. Tarkoituksena on, että laki ei tässä suhteessa muutu. Valokuvateoksina pidetään myös valokuvalle määritystä myös (HE 287/1994); herkälle materiaalille valon vaikutuksesta syntyvää kuva. Nykyään valokuvan määritelmään on mukaan tullut myös digitaalisten kameroiden avulla otetut kuvat,

jotka syntyvät digitaalisten informaation pohjalta, jonka herkäät kennot tuottavat. Rajaus valokuvateoksen ja valokuvan välillä on vaikeaa, useimmiten tapaus jää oikeusistuinten arvioitavaksi. (Porolla, 2006, 34)

2.2. Suomen perustuslaki

2.2.1. Oikeus yksityiselämään, kunniaan ja kotirauhaan

Suomen perustuslain (PL) (1:10.) mukaan jokaisella on oikeus yksityiselämään, kunniaan ja kotirauhaan. Säännös on toteutettu kansainvälisen ihmisoikeussopimusten mukaisesti. Tämä pitää sisällään myös suojan toimittajia ja valokuvaajia kohtaan. Lailla rajoitetaan valokuvaajan oikeutta tulla yksityiselämän piiriin kuuluvalla alueella. Kuten myös kunnian suojan perusteet luodaan perustuslaissa. Jokaisen yksityiselämä kuuluu henkilölle itselleen, eikä kenelläkään ulkopuolisella ole oikeutta tunkeutua toisen yksityiselämän piiriin, henkilön itse niin haluamatta tai antamatta lupaa. Kotirauha taas pitää sisällään edellä mainitun lisäksi myös kiellon astua kenenkään kotirauhan piiriin, esim. henkilön asuntoon, tai pihapiiriin ilman lupaan (HE 309/1993vp., 53). Tulkinta pitää myös sisällään säädöksen rauhan ylläpitämiseksi ja rajoittaa jokaista lähestymästä arvaamattomin, kielteisesti tai äänekkäin elein ketään kotirauhan piirissä olevaa henkilöä. Kunnian suoja taas merkitsee sitä, ettei kenenkään kunniaa pidä perusteettomasti, keksityin väittein viedä, tai asettaa henkilöä arveluttavaan, kielteiseen asemaan ilman paikkaansa pitäviä todisteita tai näyttöjä.

PL 2:10 [«Yksityiselämän»](#) suoja

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.

Hallituksen esityksen perustusvaliokunnan lausunnossa (HE 309/1993vp.) tuodaan esille että jokaisella yksilöllä on oikeus omaan elämäänsä. Kenelläkään, ei viranomaisella eikä muilla ulkopuolisilla tahoilla ole oikeutta puuttua mielivaltaisesti tai ilman aiheellista syytä yksilön yksityiseen elämään. Yksityiselämän piirinä laki määrittelee yksilön oikeuden suhteiden solmimiseen ja ylläpidon toisten ihmisten ja ympäristön kanssa. Laki pohjautuu kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia

koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen (17 art.) sekä myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (8 art.) Laki sisältää myös oikeuden määrätä itsestä ja omasta ruumiista.

2.2.2. Oikeus sananvapauteen

PL (2:12.) mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapaus pitää sisällään oikeuden ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja viestejä. Kukaan ei saa estää tai puuttua sanavapauteen ennakolta. Sanavapauden tarkennuksia on säädetty lailla. Kuvaohjelmia koskevista rajoituksista, jotka suojelevat lapsia voidaan myös säätää lailla. Lain taustalla on vapaa mielipiteen muodostus, joka on yksi kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksistä. Lain tarkoituksena on myös edistää vapaata keskustelua, sallia joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus. Laki mahdollistaa myös julkisen kritiikin vallankäyttöä kohtaan. Sananvapauden suoja pitää sisällään myös erilaisten ilmaisujen ja myös erilaisten taiteellisten ilmaisujen muotoja. (KHO 2011/22)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (10 artikla 1 kappale) on oikeuskäytännössään tuonut esiin että sanavapauden suoja ulottuu lehdistön ohella myös audiovisuaaliseen alaan. Tällöin sanavapauden käytön ei pidä loukata toisen henkilön mainetta tai oikeuksia. Sanavapauteen kuuluu olennaisesti julkisen mielenkiinnon kohteena olevien tietojen ja ajatusten levittäminen. Yleisöllä on myös oikeutena mielenkiintoisten tietojen ja ajatusten vastaanottaminen. Tuomioistuin tuo myös esiin linjauksen, jonka mukaan journalistinen näkemys saa myös olla jonkin verran provosoiva, liioitteleva ja ylilyövä. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös (KHO:2011:22)

12 §

Sananvapaus ja julkisuus

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sanavapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

2.3. Rikoslaki

2.3.1. Tekijänoikeusrikos

Rikoslaisissa (RL) on määritelty tekijänoikeusrikos (49:1.1), joka määrittelee sanktion niin että, mikäli joku loukkaa TekijäL säännöksiä ansiotarkoituksessa, toisin sanoen loukkaa tekijänoikeutta, tavalla joka aiheuttaa huomattavaa haittaa tai vahinkoa loukatulle oikeudenhaltijalle, on hänet tuomittava sakkoon vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Laki pitää sisällään tekijänoikeuden suojaaman teoksen, tai tekijänoikeudella suojatun aineiston, mukaan lukien valokuvan, ansio tarkoituksessa tapahtuvan, oikeudettoman tuomisen maahan yleisölle levitettäväksi, tai Suomen kautta edelleen kolmanteen maahan tarkoitettujen aineiston kuljettamisen. Aineiston maahantuoja, joka ansiotarkoituksessa tuo tekijänoikeudella suojattua tavaraa maahan, kirjallisen- tai taiteellisen teoksen, valokuvan, äänilevyn, filmin tai muun laitteen, jolle on tallennettu ääntä, tai liikkuvaa kuvaa, tai luettelon, taulukon tai muun työn, jolle on tallennettu suuri määrä tietoja, tai tietokannan ja joiden tietää valmistetun tai jäljennetyn olosuhteissa, joka suomessa tehtynä olisi rangaistavaa, on myös tuomittava tekijänoikeusrikoksesta.

2.3.2. Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen

Rikoslaisissa on asetettu rangaistavaksi yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen (24:8.). Siinä esitetään että henkilö joka oikeudettomasti, joukkotiedostusvälineiden avulla tai muuten toimittaa lukuisten ihmisten saataville toisen yksityiselämää koskevaa tietoa, kuvia tai vihjauksia, joka aiheuttaa vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa, on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

24 luku 8 §

Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisesta

Joka oikeudettomasti

- 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai
- 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville

esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava *yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Kuitenkin lainkohdassa on käsitelty lisämainintana, että mikäli henkilö on asemansa vuoksi poliittisessa, elinkeinoelämän, julkisessa virassa tai näihin verrattavassa olevassa tehtävässä ja hänen tieto on hänen toimintansa arvioimiseksi tärkeää yhteiskunnan edun vuoksi, merkittävän asian käsittelemiseksi. yksityiselämää koskevan tiedon levittämistä ei tällöin pidetä yksityiselämää koskevana tiedon loukkaavana esittämisenä.

Kunnianloukkauksesta on säädetty RL (24:8.), lähes samalla määrityksellä kuin yksityisyyden loukkauksesta, jossa kielletään vahingon tuottaminen, kärsimyksen aiheuttaminen loukattua kohtaan tai valheellisen tiedon tai vihjauksen levittäminen mikäli se aiheuttaa halveksuntaa yksilöä kohtaan. Myös muulla tavalla aiheutettu toisen halventaminen on tuomittava sakkoon tai vankeuteen. Enimmäisrangaistusaika on 6 kuukautta vankeutta. Poikkeuksen laissa on sanottu, ettei kunnianloukkauksena katsota arvostelua, joka kohdistuu poliittisen aseman, elinkeinoelämän aseman tai julkisen viran tai tehtävän, tieteen tai taiteen tehtävän, näihin rinnastettavan julkisen tehtävän, omaavan henkilön arvostelua, joka ei selvästi ylitä hyväksyttävää rajaa. Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös silloin, mikäli joku esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tai väärän tiedon, ja joka aiheuttaa vainajan läheiselle henkilölle kärsimystä. Törkeä kunnianloukkaus(24:8.-9.) on määritelty niin, että siltä vaaditaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä, tai suurta tuntuvaa vahinkoa. Kunnianloukkauksen tulee kokonaisuutena arvioituna olla tärkeä, tällöin rangaistuksena on sakko, tai vankeus (enintään 2 vuotta).

2.3.3. Kotirauhan rikkominen

Rikoslakiin on otettu säännös kotirauhan rikkomisesta (24:1.). Siinä asetetaan rangaistavaksi toisen kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella tunkeutuminen. Kätkeytyminen ja jääminen kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella on myös tuomittavaa. Laissa kielletään kotirauhan rikkominen metelöimällä, heittämällä esineitä, häiritseminen puheluilla tai muulla vastaavalla tavalla. Rangaistukseksi säädetään sakko tai 6 kuukautta vankeutta.

1 §

Kotirauhan rikkominen

Joka oikeudettomasti

1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan taikka kätkeytyy tai jää sellaiseen paikkaan taikka

2) rikkoo toisen kotirauhaa metelöimällä, heittämällä esineitä, soittamalla puheluita tai muulla vastaavalla tavalla,

on tuomittava *kotirauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

2.4. Eu-direktiivi tekijänoikeuden soveltamisesta

EPNDir 2001/29/EY tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa on julkaistu 22.5.2001, jonka tarkoituksena oli luoda joustava ja oikeudenmukainen kehys tai raamit tietoyhteiskunnan kehityksen edistämiseksi. Direktiivi pohjautuu Euroopan yhteisön perustamissopimukseen, joka pyrkii luomaan järjestelmän, jonka tarkoituksena on varmistaa, ettei sisämarkkinoiden kilpailu vääristy.

Tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien yhdenmukaistaminen jäsenmaiden kesken edistäisi tätä päämäärää. Direktiivin valmistelutöissä yhdenmukaistamisen on haluttu

perustuvan suojan korkeaan tasoon. Niitä oikeuksia pidetään ratkaisevan tärkeinä henkisessä luomistyössä. Suojan avulla varmistetaan luovuuden ylläpitäminen ja kehittyminen esittäjien, tuottajien, kuluttajien, kulttuurin, teollisuuden ja suuren yleisön etujen mukaisesti. Henkinen omaisuus tunnustetaan direktiivissä omaisuudeksi, jota ei voi erottaa omaisuuden käsitteestä. Tekijänoikeutta ja lähioikeutta tulisi mukauttaa ja täydentää, jotta suoja kattaisi paremmin niiden uusia hyödyntämismuotoja. Jos merkittäviä oikeudellisia eroja ja epävarmuutta on suojan osalta havaittavissa, ne voivat estää tekijänoikeuteen ja lähioikeuksiin sidoksissa olevien tuotteiden ja palveluiden suurtuotannon etuja.

Sisämarkkinoiden moitteeton toiminta tulee varmistaa, ja sen vuoksi tulee mukauttaa tekijänoikeuteen ja lähioikeuksiin liittyviä säännöksiä, jotka vaihtelevat merkittävästi ja aiheuttavat näin ollen oikeudellista epävarmuutta. Erot haittaavat myös tietoyhteiskunnan kehittämistä Euroopassa. Jotta luovan ja taiteellisen työn jatkaminen olisi mahdollista tekijöiden ja esittäjien on saatava korvaus, joka on asianmukainen työn käyttämiseen verrattuna. Direktiivin mukaan on ensisijaisen tärkeää etsiä yhdessä ja soveltaa Euroopan tasolla johdonmukaisesti teknisiä toimenpiteitä joiden tarkoituksena on suojata teoksia ja muuta aineistoa ja samalla taata oikeuksia koskevat tarpeelliset tiedot, koska näillä toteutetaan lainsäädännössä vahvistetut periaatteet ja takuut. Direktiivi liittyy verkkoympäristössä tapahtuvan vastuun tekijänoikeuden ja lähioikeuksien lisäksi myös kunnianloukkaukseen, harhaanjohtavaan mainontaan tai tavaramerkkisuojan loukkaamiseen ([2000/31/EY](#)), ([EYVL L 178, 17.7.2000, s. 1](#)). Direktiivi tuo esiin, että samalla kun pyritään tukemaan kulttuurin levittämistä, on huolehdittava siitä, ettei tavoitetta toteuteta niin, että luovuttaisiin oikeuksien tiukasta suojasta, tai suvaittaisiin väärennettyjen tai laittomasti julkaistujen teosten laitton levittäminen.

Direktiivi pitää sisällään myös valokuvan suojan, jonka aiempi direktiivi 93/98/ETY (Tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta 29 päivänä lokakuuta 1993 annettu neuvoston direktiivi), määrittelee valokuvan suojan, jonka mukaan valokuvaa suojataan teoksena, muu tavallisen valokuvan suoja säännellään kansallisella tasolla.

17) valokuvia suojataan jäsenvaltioissa erilaisin järjestelmin; valokuvateosten ja erityisesti sellaisten teosten, joilla niiden taiteellisen tai ammattimaisen luonteen vuoksi on merkitystä sisämarkkinoilla,

suojan voimassaoloajan riittäväksi yhdenmukaistamiseksi on määriteltävä tässä direktiivissä vaadittava omaperäisyyden taso; Bernin yleissopimuksessa tarkoitettua valokuvallista teosta on pidettävä omaperäisenä, jos se on tekijänsä yksilöllisyyttä kuvastava luovan henkisen työn tulos, ottamatta huomioon muita perusteita, kuten arvoa tai tarkoitusta; muiden valokuvien suoja on voitava säännellä kansallisella lainsäädännöllä,

3. TEKIJÄNOIKEUS

3.1. Taloudelliset oikeudet ja moraaliset oikeudet

Tekijäl (1:2.) sanoo, että tekijänoikeus tuottaa säädetyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla sen yleisön saataville, muuttumattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa tai toista tekotapaa käyttäen. Taloudellisiin oikeuksiin kuuluu kappaleiden valmistaminen ja yleisölle saattaminen, kun taas moraalisiin oikeuksiin kuuluvat isyysoikeus ja respektio-oikeus. (Haarmann, 2006, 99) Taloudellisiin oikeuksiin voidaan liittää rahallisesti saatava korvaus, kun taas moraaliset oikeudet liittyvät tekijäpersoonallisuuden ja sivistyksellisten etujen suojaamiseen. Lähtökohtana on tekijän persoonan kunnioittaminen. Moraalisten oikeuksien tarkoituksena on suojata tekijän erityislaatuista suhdetta teokseen. Tämä on syynä yleiseen pääsääntöön niiden luovuttamattomuudesta. (Harenko et al, 2006, 49) Moraalisiin oikeuksiin kuuluva isyysoikeus määrittää oikeuden saada nimensä näkyviin, kun teos saatetaan yleisön saataville tai valmistetaan teoskappaleita. Toinen moraalinen oikeus respektio-oikeus pitää sisällään teoksen säilyttämisen sellaisena, ettei se loukkaa tekijän kirjallista- tai taiteellista arvoa, tai omaleimaisuutta. Teosta ei saa myöskään saattaa yleisön saataviin loukkaavassa muodossa, tai missään loukkaavassa yhteydessä. (Haarmann, 2005, 138, 140, 144) Moraaliset oikeudet voidaan luovuttaa vain siinä tapauksessa, että kysymys on rajoitettu teoksen käyttäminen ottaen huomioon laajuus ja laatu. Valokuvateoksen osalta edellinen säännös on voimassa, mutta valokuvan kohdalla tilanne on toinen. Valokuvaaja voi sitovasti luopua moraalisisista oikeuksistaan, mikäli lähioikeuden kohteena on tavallinen valokuva. (Niiranen, Tarkela, 1998, 87, Harenko et al, 2006, 436)

3.2. Teoksen kappaleen valmistaminen, välittäminen, levittäminen

Valokuvaajan ja tekijän nauttima oikeus kappaleiden valmistamiseen on keskeisessä asemassa valokuvaajan taloudellisia oikeuksia. Kappaleen valmistaminen tarkoittaa samaa kuin aineellisen muodon antamista kuvalle. Valokuvaajan oikeuksiin kuuluu myös oikeus valokuvan näyttämiseen julkisesti. (Oesch, 1993, 177) Kappaleen valmistaminen säännös koskee yhtä paljon teoksen ensimmäistä valmistamista kuin myös siitä myöhemmin tehtyjen kopioiden valmistamista TekijäL (1:2.) mukaan kappaleen valmistaminen pitää sisällään teoksen siirtämisen laitteeseen, jonka avulla sen pystyy toisintamaan. Kappaleen valmistaminen tapahtuu kun teos tallennetaan tietokoneen muistiin. Teoksen digitalisointi kuuluu myös valmistamisen käsitteeseen. Samoin kappaleen valmistamista on teoksen siirtäminen tietoverkon palvelimelle, jossa sitä voidaan katsella tai kuunnella. Piiriin kuuluu myös teoksen imuroiminen tietoverkosta. Valokuvateoksen kappaleen valmistamista ovat myös maalaaminen ja piirtäminen. Kappaleen valmistaminen sisältää lisäksi osittainen kappaleen valmistaminen. (Haarmann, 2005, 113-116) Valokuvasta tehty itsenäinen teos, sitä vapaasti muuttamalla ei sen sijaan ole kappaleen valmistamista TekijäL (4:2.). Tällöin teos on jälkeinpäin tehty ja on ulkoasultaan etäällä alkuperäisestä. Itsenäisen teoksen luominen käyttämällä apuna tavallista valokuvaa on nimittäin sallittua. Myöskään fyysisesti samantyyppinen valokuva alkuperäisestä valokuvasta ei ole toisintamista. Lain tulkinta koskien valokuvan muuttamista ja muuntelua on sitä vastoin tulkinnanvarainen. Laki oikeudesta valokuvaan (ValokL) (1:1.) määrittelee valokuvan muuntelun seuraavasti; kaikenlaisten muutosten tekemisen kuvaan, osien poistamisen kuvaa rajaamalla, elementtien lisäys, valokuvan muuttaminen värikuvasta mustavalkoiseksi ja päinvastoin, valotuksen avulla tehdyt muutokset. Nykylaki taas mahdollistaa muuntelun tuloksen valokuvan kappaleeksi. (Oesch, 1993, 179)

Yksinoikeudet tavallisen valokuvaajan kohdalla ovat vähäisemmät kuin valokuvateoksen luojalla. Tavallisen valokuvaajan oikeuksiin kuuluvat vain valokuvan kappaleiden valmistamisesta määrääminen ja yleisön saataville saattaminen. Valokuvateoksen tekijällä on myös määräys-oikeus kappaleiden valmistamiseen toisessa taidelajissa, tai myös toista tekotapaa käyttämällä. (Harenko et al, 2006, 432)

TekijäL (2:3.) määrittelee teoksen saattamisen yleisön saataviin välittämällä se johtimitse, tai johtimitta, teoksen välittäminen yleisölle niin että henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviin itse valitsemassaan paikassa ja itse valitsemaansa aikaan, julkinen esittäminen yleisölle, sekä kappaleen tarjoaminen myytäväksi, vuokrattavaksi, lainattavaksi, tai levitettäväksi yleisön keskuuteen, että näyttämällä julkisesti teknistä apuvälinettä käyttäen. Säännös pitää näin sisällään nykyään neljä eri toimintoa, välittämisen, julkisen esittämisen kappaleiden levittämisen ja teoksen julkisen näyttämisen. Säännöksessä on korostettuna asia, että yleisölle välittäminen pitää sisällään yksinoikeuden teoksen saattamisesta yleisön saataville niin että yleisöllä on mahdollisuus teosten saamiseen käytettäväkseen valitsemastaan paikasta ja valitsemaansa aikaan. Enimmässä määrin kyse on Internetin välityksellä tapahtuva teoksen esiin saaminen. (Haarmann, 2005, 119-121)

Teoskappaleen levittäminen on kyseessä lain TekijäL (1:2.3) kohdassa, jossa teoskappaleen levittäminen on selvennetty myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi tarjoamisena. Myös muut mahdolliset levitystavat kuuluvat tekijän yksinoikeuteen. Levitysoikeuden on mahdollista kohdistua vain konkreettisiin, fyysisiin teoksiin. Piiriin kuuluvat esimerkiksi kirjat, cd-levyt ja kuvataiteen teokset. Levittämisestä on poissuljettu tietoverkossa tapahtuva aineiston jakelu. Taloudellisesti ajateltuna on tärkeää miettiä, milloin tekijän yksinomainen oikeus määrätä teoksesta lakkaa, kun se on tekijän suostumuksen avulla viety vaihdannan piiriin. Keskeiseksi tapahtumaksi muotoutuu teoksen myyminen. Jollei oikeus lakkaisi ilman tekijän suostumusta, ei kirjojen, lehtien äänitteiden ym. tekijänoikeudella suojatun aineiston myyminen eteenpäin kolmannen osapuolen, esimerkiksi antikvariaatin toimesta olisi mahdollista. Lakiin on täytynyt ottaa säännös (1:19.1-5), jonka mukaan levitysoikeuden raukeamisesta ja edellytyksistä, jotka tulee täyttyä. Säädöksessä todetaan seuraavasti, kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella ensimmäisen kerran myyty tai pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueelle, kappaleen saa levittää edelleen. Tekijänoikeuslaki (11:3.) momentin rajoitussäännöksissä kuitenkin kytketään yhteen oikeus kappaleen levittämiseen sekä oikeus kappaleen valmistamiseen. Rajoitussäännösten mukaan kappaleen valmistaminen myös oikeuttaa rajoituksen määrittelemässä tarkoituksessa myös levittämään valmistetun kappaleen yleisön keskuuteen ja esittämään sen julkisesti.

Sääntely on laadittu tarkoituksenaan vastata tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiiviä (EPNDir 5 artikla, 4 kohta). Teoksen julkinen yleisölle saataviin saattaminen on määritelty vuoden 2005 lainmuutoksessa teoksen julkiseen näyttämiseen. Teoksen välittäminen on taas määritelty välilliseen näyttämiseen, esim. tiedotusvälineen kautta. Valokuvan kohdalla kappaleen valmistaminen merkitsee esimerkiksi valokuvan kopioimista, ja tallentamista tietokoneelle. Yleisölle saataviin saattaminen taas pitää sisällään valokuvan kappaleen levittämisen, yleisölle välittämisen tai valokuvan julkisen näyttämisen. Kappaleen levittämiseen kuuluu valokuvan myyminen. Välittämisen piiriin kuuluvat valokuvan laittaminen kotisivulle tai valokuvan digitaalinen välittäminen ostajalle. Välittäjiä ovat erilaiset tilauspalvelut, esimerkiksi sähköisesti digitaalisia valokuvia välittävä kauppa. (Harenko et al, 2006, 44-45, 431)

Kun digitaalisessa viestintäympäristössä tapahtuu teoksen kopioiminen, (tehdään avoimeen verkkoon kytkettyyn palveluun esim. internet, tai video-on demand palveluun), on samalla kyseessä teoksen kappaleen valmistaminen ja teoksen yleisölle saattaminen. Myös digitaalisen kuvan siirtämisessä toiselle verkkosivulle tai televisiolähetykseen, tapahtuu samoin. Kun verkkosivusta, tai siellä esiintyvistä kuvasta kopioidaan digitaalinen tallenne tai paperikopio, kyse on kappaleen valmistamisesta. Nämä edellyttävät luvan teoksen tekijänoikeuden haltijalta. Digitaalisessa maailmassa myös kuvien käytön osalta on varteenotettavaa, ettei tekijän levitysoikeuden sammuminen tapahdu lain (1:19.) perusteella. Laki pätee vain siinä tapauksessa, että kyse on fyysisen teoskappaleen levittämisestä. Näin ollen tekijänoikeus teoskappaleen välittämiseen yleisön saataville saattamiseen pysyy voimassa digitaalisessa ympäristössä, esimerkiksi Internet-sivuilla. (Salokannel, Nilsson, 2001, 32)

3.3. Tekijänoikeus työsuhteessa

Tekijänoikeuslaissa ei ole varsinaisia, yleisiä säännöksiä työssä tapahtuvassa tekijänoikeuden piiriin kuuluvan aineettoman omaisuuden omistamisesta. Osapuolet voivat neuvottelemalla sopia yksittäisesti tai kollektiivisesti oikeuksien luovuttamisesta. Tekijänoikeuskomitean mietinnössä (KM 1987:7 s.128) komitea

totesi kuitenkin olevan sellaisia työ- tai virkasuhteita, joissa tekijänoikeus katsottiin kuuluvan miltei kokonaan työnantajalle, tai julkisyhteisölle. Erityisesti median, lehdistön, radion ja television piirissä (massamedian ja mainonnan) tapahtuu suuressa määrin tekijän oikeudet kattavaa luomistyötä. Alkuperäinen lähtökohta kuitenkin tekijänoikeudessa on, että tekijän oikeus kuuluu myös työsuhteen aikana ensisijaisesti teoksen luojalle. Mannereurooppalaisen tekijänoikeuskäytännön mukaan työnantajalle katsotaan kuitenkin kuuluvan työntekijän tekijänoikeudesta ainakin osuus, vaikei sopimuksessa olisi ollut tekijänoikeuksien siirtymisestä mitään mainintaa. Aloilla, jotka tuottavat eniten työsuhdeteoksia, oikeuksien jakaantuminen työntekijän ja työnantajan välillä on erilaista ja vaihtelevaa. Muun muassa mainosalan, yleisradioalan työnantajilla on ollut kattavat tekijänoikeudet. Sitä vastoin lehdistön alalla työnantajapuolelle on kuulunut melko rajattu käyttöoikeus. Lehdistön alalla on esiintynyt sopimuksia, joissa lehdelle kuuluvaa tekijänoikeuden käyttöoikeutta on lisätty. Sanomalehdissä lehden toiminta ei olisi mahdollista, jollei jonkinasteista tekijänoikeuden luovutusta tai siirtymistä tapahtuisi. Yleisenä käytäntönä pidetään nykyään ajatusta, jonka tuo esiin lauselma, mikäli työntekijä luo työsuhteessa teoksen, työnantaja saa työntekijän teokseen normaaliin toimintansa pyörittämisen edellyttämän käyttöoikeuden, vaikka sopimus työntekijän ja työnantajan väliltä puuttuisi. Muilta osin työntekijä saa käyttää tekijänoikeuttaan omaksi edukseen, kunhan ei asetu työsuhteen velvoitteita vastaan, esimerkiksi ryhdy kilpailemaan työnantajansa kanssa samalla alalla. (Haarmann, 2005, 321-323) Työoikeuden perusteiden mukaan työstä saatu työn tulos kuuluu työnantajalle. (Oesch et al, 2009, 32)

3.4. Työsuhdeolettama

Tekijänoikeuslakiin on ollut suunnitteilla lakimuutos tekijänoikeuden työsuhdeolettamasta (Opetusministeriön työmuistioita ja selvityksiä 2008:17). Olettama on määritelty toimeksiannossa niin että työ- ja virkasuhteessa luotujen teosten osalta taloudelliset oikeudet siirtyisivät automaattisesti työnantajalle, mikäli osapuolet eivät ole toisin sopineet. Olettama koskisi myös kustannus ja viestintäalaa. Näin ollen työsuhteessa tehdyn tekstin, kuvan tai muun sisällön tekijänoikeus siirtyisi

työnantajalle työntekijän lisäksi. Nykyisen käytännön mukaan tekijänoikeus säilyy tekijällä, jollei muuten ole sovittu. (Helsingin Sanomat, 15.11.2011).

Jo vuonna 2002 on aiemmin selvitetty opetusministeriön toimesta tekijänoikeuden asemaa työ- ja virkasuhteissa ja mahdollista sääntelyn tarvetta. Lähtökohta oli tällöin Suomen lainsäädännön saattaminen vastaamaan Eu:n tekijänoikeuksia ja lähioikeutta. Pohjana oli Eu:n tietoyhteiskunta direktiivi (2001/29/EY), jonka yksi osio oli kysymys tekijänoikeuden kohtelu työ- ja virkasuhteessa. Silloisen selvityksen johtopäätökseksi saatiin, että tekijänoikeuden alalla on tapahtunut merkittävää muutosta, joka edelleen jatkuu. Kuitenkaan muutos ei kosketa kaikkia aloja yhtä paljon ja vaikutuksista esiintyy erilaisia arvioita. Kaikkia vaikutuksia ei pystytty vielä arvioimaan. Tekijänoikeuden siirtyminen työsuhteessa työnantajalle olisi ollut huomattava muutos, eikä selvityksen tekijän, ylijohtaja Nurmen mukaan antanut riittävästi tukea niin suuren sääntelymuutoksen toteuttamiseen. Selvitys kuitenkin kirjattiin 2004 tekijänoikeuslain muutosesitykseen (HE 28/2004) jossa todettiin että edelleen on arvioitava lainsäädännön muutoksen tarpeellisuutta ja on seurattava sekä kansallista, että kansainvälistä kehitystä. (OMs 2008:17)

Tietoyhteiskunta-politiikkaohjelman jaosto teki myös vuonna 2004 aloitteen tekijänoikeus lainsäädännön muuttamiseksi. Aloite oli samansuuntainen, siinä ehdotettiin tekijän oikeuslain muuttamista niin, että kaikissa työ- ja virkasuhteessa luotujen teosten, valokuvien, luetteloiden ja tietokantojen oikeudet moraalisia oikeuksia lukuunottamatta (1:3.) siirtyvät työnantajalle, jollei toisin sovita. Opetusministeriö totesi, että kysymys kuuluu seuraavan lainuudistuksen sisältämiin asiakysymyksiin ja ettei laajan tekijänoikeuslain uudistuksen eduskuntakäsittelyn aikana voida ryhtyä lain valmisteluun. Lisäksi annettiin ymmärtää asian työmarkkinaulottuvuudet.

Tekijänoikeuskomitea III on osamietinnössään 1987:7 (s.121-128) on ottanut kantaa työsuhteessa syntyneeseen teokseen seuraavasti: ”Jotkut teostyytit, kuten piirroksot, valokuvat ja kirjalliset teokset, ovat sellaisia, että niillä voi olla käyttöä myös työnantajan toiminnan ulkopuolella ja siten myös taloudellista merkitystä tekijälle, esim. tieteellisten artikkeleiden julkaiseminen.” Komission mietinnössä on tuotu esiin myös seikka että työnantajalla on tavallisesti työntekijän ja työnantajan sopimuksen mukaisesti ollut oikeus käyttää teosta myös merkityksellisellä tavalla. Samalla

todetaan että työnantajan tekijänoikeus on osa työntekijän suorittamaa vastasuoritusta työsuhteen aikana. Tekijänoikeuden käyttöoikeus voi olla sovittuna joko käyttöoikeutena tai yksinomaisena oikeutena. Myös teoksen muuntelusoikeus ja edelleen luovutusosoikeus riippuu keskinäisestä sopimuksesta. Ilman sopimusta teosta ei saa muuttaa eikä edelleen luovuttaa toisille osapuolille. Sovellettavaksi voi tulla myös tekijänoikeuslain (3:29.) säännös joka viittaa oikeustoimilakiin (3:36.) ja pitää sisällään kohtuullistamislausekkeen soveltamisen.

Vuoden 2008 selvitys haluttiin tehdä puolueettoman asiantuntijan avulla. Huomioon otettavaksi haluttiin tuoda esiin muuttunut työympäristö ja osapuolten kokemat taloudelliset vaikutukset. Selvityksessä kuultiin sekä työnantaja- että työntekijäjärjestöjen edustajia ja muita asiantuntijoita. Olettaman soveltamisalasta rajattiin pois tietokoneohjelmat ja tietokannat TekijäL (3:40b.). Olettama säännöksestä erotettiin vielä pois lain (5:45) säädetyt esittävien taiteilijoiden lähioikeudet. Sitä vastoin olettaman soveltamisalassa päädyttiin ottamaan mukaan lain (5:49a.) mukaiset valokuvat, silloin kun ne on aikaansaatu työsuhteessa. Säännöksen on tarkoitus kattaa kaikki teoskynnyksen ylittävät teokset. Kuitenkin erikseen mainitaan, etteivät teokset, joilla ei voida osoittaa yhteyttä työ- tai virkatehtäviin, kuulu olettamaan. Olettamassa työsuhteen mahdollisia myöhempiä hyödyntämismahdollisuuksien käyttöä puolletaan sillä, että työnantajalla käyttömahdollisuudet ovat optimaalisesti paremmat kuin yksittäisen työntekijän Alalla vakiintuneen käytännön katsotaan olevan ensisijainen peruste syrjäyttää olettama. Tällöin tarkoitetaan laajaa, tietyllä alalla noudatettua toimintatapaa, jota käytetään alalla yhtenäisesti, ei mitään yrityskohtaista käytäntöä. Olettama on tarkoitus väistyä silloin, kun erikseen sovitaan työsuhteoikeuden käyttämisestä, tai tekijänoikeuden siirtymisestä työnantajan ja työntekijän kanssa. (OMs 2008:17)

3.5. Tekijänoikeuden siirto tai luovuttaminen

Lähtökohtaisesti tekijänoikeutta kohdellaan Suomen oikeusjärjestelmässä varallisuusosoikeutena ja se on vapaasti luovutettavissa. Tekijällä on mahdollisuus luovuttaa oikeutensa omistamalleen yhtiölle, työnantajalle tai muulle yhtiölle.

Lähtökohtana luovutuksessa on sopimusvapaus. Saajaosapuolena saa olla yksityishenkilö tai oikeushenkilö. Oikeuden luovutus sisältää oletettaman oikeuden siirtämisen myymällä, vaihtamalla, vastikkeettomana luovutuksena sekä lahjoittamisena. Myös oikeuden testamenttaaminen yksipuolisena oikeustoimena on mahdollinen. (Harenko et al, 2006, 282)

Tekijänoikeus ei Suomen oikeusjärjestelmässä ole sidottu rajoittavasti henkilöön. Tekijänoikeus noudattaa normaaleja taloudellisen oikeuden periaatteita ja on luovutettavissa toiselle. Se ei myöskään lakkaa tekijän menehtyessä, vaan sitä voidaan siirtää edelleen testamentin- ja perintöoikeuden sääntelyn mukaan. Tekijän eläessä hän on ainoa, joka määrää tekijänoikeudestaan. Tekijällä on oikeus siirtää taloudelliset oikeutensa, mutta hänen moraalisia oikeuksiaan ei voida siirtää. Vaikka oikeuden siirtäjä ilmoittaisi siirtävänsä moraaliset oikeutensa tai luopuvansa niistä, oikeustoimi olisi pätemätön. Tekijä voisi huolimatta siirrosta tai luovutuksesta käyttää moraalisia oikeuksiaan. Haarmann (2005, 293-294) selvittää kirjassaan että teokappaleen luovutus ja tekijänoikeuden luovutus ovat eri asioita. Kappaleen luovutukseen ei hänen mukaansa liity kappaleen luovutusta.

Yleisesti tekijänoikeuden luovutus on tahdonvaltainen (27:3.), ja joka tarkoittaa käytännössä sitä, että oikeudenhaltija ja luovutuksen saaja voivat sopia myös lainmääräyksestä poikkeavalla tavalla. Erityismääräyksiin laissa on mainittu tapaukset, joissa poikkeaminen lainsäädännöstä ei ole mahdollinen. (Harenko et al, 2006, 278)

Tekijänoikeuslain mukaan (3:27.1) oikeus voidaan 3 luvun säännöksistä johtuvien rajoitusten, luovuttaa kokonaan tai osittain. Rajoitukset merkitsevät sitä, että, tekijä voi luovuttaa moraaliset oikeutensa vain, mikäli teosta käytetään vain rajoitetusti, ottaen huomioon laajuus ja laatu. Luovutuksessa voi olla kyse yksinkertaisesta käyttöluvasta lähtien oikeuden kokonaisluovutukseen, moraalisten oikeuksia koskevin rajoituksin. Kokonaisluovutuksessa tekijä menettää luovutuksessa kaikki tai tietyt taloudelliset yksinoikeutensa teokseen. Luovutuksensaaja ottaa alkuperäisen luovuttajan aseman ja hänestä tulee uusi taloudellisten oikeuksien haltija. Kuitenkin luovutuksensaajan on kunnioitettava luovuttajan moraalisia oikeuksia, kuten isyysoikeutta ja respektio-oikeutta, niiden rajoitetun luovutettavuuden takia. Lisäksi luovutuksensaajaa häiritsee (3:28.1) mukainen edelleen luovutus kielto, josta tosin

voidaan myös toisin sopia. Tavallisemmin tekijänoikeuden luovutus ovat osittainen. Osittainen luovutus voidaan määritellä yksinomaisiksi, tai yksinkertaisiksi. Yksinomainen, toisin sanoen eksklusiivinen luovutus antaa luovutuksen saajalle yksinomaisen hyödyntämisoikeuden teokseen, jolloin myöskään tekijä itse, eikä kukaan muukaan saa käyttää teosta sovitulla tavalla. Yksinkertainen toisin sanoen rinnakkainen luovutus taas pitää sisällään sen, että luovutuksen saajalla on oikeus käyttää teosta sovitulla tavalla. Myös muut samanlaiset ja samanaikaiset oikeuden hyväksikäytöt ovat mahdollisia. Yksinkertaisen käyttöluvan toinen nimitys onkin käyttöluva tai lisenssi. (Haarmann s.296-297)

Oikeus valokuvaan on tahdonvaltainen eli dispositiivinen. Valokuvaajan suojan osalta ei ole (1:3.3) sisältämää pakottavaa sääntelyä. Oikeus valokuvaan on mahdollista luovuttaa myös kokonaan tai osittain (ValokL 15:1.1). Yleisesti pohjoismaissa on katsottu niin, että valokuvaaja voi luopua moraalista oikeuksistaan. Valokuvaajan sopimusvaltaa ei lailla ole säännelty niin kuin tekijänoikeutta. Oikeudellisesti ei ole vähempää suojaa pidettävä perusteltuna valokuvaajalle kuin tekijälle. Oesch(viitannut Bruun 1984, Högrell 1987) Oikeus kirjallisuudessa on kuitenkin esitetty mielipide, että TekijL (1:3.) tekijänoikeuden luovutusta koskien yleisiä periaatteita tullaan soveltamaan valokuvaajienkin oikeuteen. Oesch(viitannut Haarmann, 1992, Salokannel 1990) Moraalisten oikeuksien suojan tarve voi tulla ajankohtaiseksi etenkin palvelus- ja tilaussuhteen päätyttyä, esim. kustannus-, työ- ja freelancer-sopimuksissa. (Oesch, 1993, 229)

3.6. Teoksen muuttaminen, edelleen luovutus, tulevien oikeuksien luovutus

Teoksen luovuttaminen saattaa kohdistua tulevaisuudessa tapahtuvien tekijänoikeuksien luovutukseen. Kyseeseen voivat jopa tulla kaikki tekijän tulevaisuudessa luomat teokset. (Haarmann, 2005, 297) Suomen tekijänoikeuslaissa on säännelty, että teoksen muokkausoikeus eli toisin sanoen adaptio-oikeus on tekijänoikeuden taloudellisia oikeuksia. Tämän merkitys tulee esiin siinä, että tekijältä on aina saatava lupa teoksen muuttamiseen ja muokkaamiseen. Toisaalta tekijä voi myös luovuttaa oikeuden työn muokkaamiseen. (Salokannel, Nilsson, 2001, 27)

Opetusministeriön selvityksessä työsuhde olettamasta on otettu kantaa tekijänoikeuden alaisen materiaalin edelleen luovutukseen ja muuttamiseen. Siinä todetaan että mikäli olettava otetaan käyttöön, se voi johtaa (3:28.) säännöksen muuttamiseen. (Säännös ilmaisee, ettei muuttamisoikeus kuulu normaaliin tekijänoikeuden luovutukseen). Etenkin tekijänoikeuden siirtyminen on olettaman mukaan väistämätöntä, koska digitaalinen aineisto ei tunne oikeuden sammumisilmiötä. (OMs 2008:17, 49)

Edelleen luovuttaminen työsuhteessa merkitsee sitä, että työnantajalla ei ole oikeutta luovuttaa eteenpäin hänelle siirtyneitä oikeuksiaan, tai jotain osaa niistä kolmannelle osapuolelle, ellei asiasta ole erikseen sovittu työnantajan ja työntekijän välillä. (Oesch et al, 2009, 41)

Kaikkien oikeuksien luovutus merkitsee samaa kuin että oikeudenhaltija luovuttaa kaikki taloudelliset oikeutensa luovutuksensaaja osapuolelle. Tällöin kuitenkin moraaliset (isyys- ja respektio-oikeus) oikeudet eivät ole luovutuksessa mukana, sillä lain mukaan ne eivät ole siirrettävissä. Teoksen muunteluoikeus ja edelleen siirto-oikeus siirtyvät vain, mikäli asiasta osapuolten kesken on erityisesti sovittu. Luovutettaessa kaikki oikeudet, asian selvyyden kannalta sopimuksessa olisi hyvä olla maininta luovutukseen sisältyvästä teoksen muuntelu oikeudesta ja edelleen luovutus oikeudesta. (Niiranen et al, 1998, 53)

Työehtosopimuksen mukaan valokuvien luovutusta ja korvausta koskevat määräykset eivät koske kuvatoimistoja, eivätkä kuvaajaa joka työskentelee lehtitoimistossa (Oesch, 1993, 276).

3.7. Sopimukset

Suomen tekijänoikeuslaissa säädetään (1:1.) että tekijänoikeus syntyy sen luojalle, eli luonnolliselle henkilölle. Niinpä työnantajaosapuolen, toimeksiantajan tai tekijänoikeuksia omistavan yrityksen on voitava siirtää hallussa pitämänsä oikeudet luonnollisilta henkilöiltä. Se, joka väittää omistavansa tekijänoikeudet on voitava

todistaa oikeutensa saanto, toisin sanoen sopimuksen olemassaolo. Sopimussuhde, tai työsopimussuhde on oltava olemassa.

Myös silloin kun tehdään sopimus tulevista tekijänoikeuden luovuttamisista teokseen, jota ei vielä ole olemassa, tekijänoikeuden katsotaan syntyvän ensin teoksen luonnolliselle tekijälle, ja sen jälkeen siirtyminen tapahtuu sopimuksen mukaan luovutuksensaajalle. (Haarmann, 2005, 297)

Työehtosopimukset lehdistön piirissä kattavat sen soveltamisalaan kuuluvia henkilöitä koskevat tekijänoikeusehdot. Niissä luovutetaan oikeuksia laajassa mittakaavassa, joihin kuuluvat työntekijän oikeuksien käyttäminen ensikäyttöön, uudelleenjulkaisuun, aineiston käyttö omassa sähköisessä viestinnässä, aineiston luovutusosoikeus ulkopuoliselle arkistokäytössä, sekä käyttö omassa pr-toiminnassa ja mainonnassa. Muut käyttötavat joudutaan sopimaan paikallisina tai yksilökohtaisina sopimuksina. Yksilökohtaisissa sopimuksissa yleensä luovutetaan kaikki oikeudet joita tarvitaan käytössä. Ongelmaksi sopimuksissa muodostuu työnantajan ja työntekijän epäsuhtainen asema. Työntekijällä ei ole vaikutusmahdollisuuksia tekijänoikeusehtojen luovutuksen sisältöön käytännöllisesti katsoen. Opetusministeriön raportin mukaan työtehtävissä ja niiden ulkopuolella syntyneeseen aineistoon ei ole tehty erottelua sopimuksissa. Palkan on katsottu sisältävän korvauksen kaikista peruskäyttöoikeuksista. Paikallisesti solmittujen sopimusten korvaustaso on todettu melko vähäiseksi. Erillisistä jatkokäyttöoikeuksien korvauksista on sovittu liitto tasolla ja paikallisesti lehdistön sopimuksilla. Lehdistön työehtosopimuksessa on mukana sovittelujärjestelmä, jota kumpi vaan osapuoli voi tarvittaessa käyttää. (OMs 2008:17, s.47) Markkinaoikeuden päätöksessä (MAO:42/10) mainitaan että lehtikustannusyhtiöllä oli käytössä freelancer-sopimus, jolla kaikki tekijänoikeudet; ensijulkaisu-oikeudet sekä yksinoikeuden nojalla myös kaikki nykyiset ja tulevat taloudelliset oikeudet, mukaan lukien muuntelu-, muuttamis- ja edelleen - luovutusosoikeudet kuuluvat lehdelle. Kyseessä on ollut siis laaja taloudellisten tekijänoikeuksien luovutus.

Tekijänoikeussopimuksen luovutukselle ei ole laissa säädetty määrämuotoa. Myöskään tekijänoikeuslakiin ei ole otettu säännöstä sopimusten tulkintatavasta. Monissa muissa maissa on säädetty laissa viittauksia, joiden mukaan sopimuksia tulkitaan oikeuksien luovuttajan hyväksi. Yleisesti tällöin on kyse teoksen tekijän ja

hänen sopimuskumppaninsa välisestä oikeustoimesta. Komiteamietintö (1953:5, 63) taas toteaa että luovutus sopimuksia tulisi tulkita ahtaasti, niin että niihin ei katsota sisältyvän muuta, kuin mitä paperista käy ilmi. Suppea tulkinta perustuu teoksen luoja ja luovutuksen saajan väliseen sopimukseen, jossa luoja on yleensä heikompi osapuoli. Tällaisesta tulkinnassa puhutaan siis ensimmäisestä luovuttajasta, ei seuraavasti siirron luovuttajasta esimerkiksi kustannusyhtiöstä. Automaattisesti ei voida kuitenkaan olettaa, että teoksen luoja olisi aina heikompi osapuoli. Lisäksi pääsääntönä sopimuksissa on näkemys, jonka mukaan epäselvissä tapauksissa, oikeudet on katsottu jääneen teoksen luojalle. Mikäli teknisen kehityksen johdosta tekijänoikeuden käyttömuodot ja – mahdollisuudet ovat lisääntyneet, katsotaan luovutushetken tilannetta. Jos luovuttaja on pystynyt arvioimaan tai saamaan tiedon uusista käyttömahdollisuuksista, tekijänoikeus kuuluu luovutuksensaajalle. Muussa tapauksessa oikeudet kuuluisivat luovuttajalle. Mikäli luovutus olisi tehty oikeudettomasti kaksoisluovutuksena, ensimmäisen luovutuksen saajan oikeus jää voimaan. Vaikka jälkimmäinen luovutuksensaaja olisi ollut vilpittömässä mielessä, luovutus ei ole voimassa. (Haarmann, 2005, 303-308)

Etenkin kokonaisluovutuksia silmällä pitäen lainvalmistelijat kirjoittivat lakiin sovittelua koskevan säännöksen (3:29.1) joka pitää sisällään sopimuksen kohtuullistamisedon. Lainsäätäjä piti kokonaisluovutusta niin merkittävänä oikeuden luovutuksena että katsoi, ettei luovuttaja voinut olla selvillä siitä, mistä hän luopuu ja mitä sopimus todellisuudessa lopulta merkitsee. Lainvalmistelukomitea piti ehtoa tarpeellisena etenkin sopimusten pitkäkestoisuuden takia. Niitä saatettiin tehdä jopa ainiaaksi. Jos olosuhteet muuttuvat paljon, sopimus voi tulla kohtuuttomaksi toiselle jommallekummalle osapuolelle. (KM 1953:5 s.6)

4. LUVATON KÄYTTÖ

4.1. Luvaton valokuva teoksen / valokuvan käyttäminen, tekijänoikeuden loukkaus

Oikeus valokuvaan tarkoittaa kuvan tekijän valtaa määrätä siitä ettei kukaan muu saa ilman tekijän lupaa valmistaa siitä kappaleita, muunnella kuvaa tai näyttää kuvaa

julkisesti. Näin tekijälle syntyy eroteltavissa oleva itsenäinen oikeus valokuvaan. Jos joku oikeudettomasti ryhtyy tekoon, hän syyllistyy tekijänoikeuden loukkaukseen. Kuitenkin, mikäli joku muu ottaa samasta aiheesta samantyyppisiä, tai samasta kuvakulmasta otettuja kuvia, myös hänellä on oikeus omaan kuvaansa. Valokuvan kohdalla saatetaan joutua todistamaan, onko todella tapahtunut kopioimista, vai onko kyseessä uusi valokuva. Laajamittainen digitaalinen kuvien käyttö on tuonut mukanaan valokuvien laittoman tallentamisen ja muuntelun. Oeschin mukaan digitaalisen kuvankäsittely on muodostunut lähinnä jokamiehenoikeudeksi, siitä syystä että ihmiset pystyvät muuntelemaan valokuvia hyvinkin helposti tietokoneen kuvamuokkausohjelmien avulla. Myös mahdollisuus laajamittaiseen kuvien tallentamiseen ja edelleen siirtämiseen verkkoja hyväksikäyttäen on vaivatonta. (Oesch, 1993, 149, 246-247) Kun on todettu, että tekijänoikeuden loukkaus on toteutunut, vastuu kohdistetaan sekä sisällöntuottajalle, että vastaanottajalle. Kummankin tulee vastata omalta osaltaan, mikäli osapuoli kopioi palvelimelle luvatta tekijänoikeudella suojattua ainesta, tai levittää aineistoa luvatta tietoverkostoissa. Vastaanottajan vastuulla ovat hänen itse tekemänsä kopiot ja niiden käyttö. Tekijänoikeuteen tehty muutos antaa selvennyksen Internet-selailun osalta, jossa on nimenomaan sallittu tilapäinen kopiointi. (Sorvari, 2005, 537)

Tekijänoikeudenomistajan tulee itse reagoida oikeuksien loukkaamistapauksessa. Laissa ei ole määritelty aikaa, jonka sisällä reagoinnin tulisi tapahtua. Kuitenkin jos loukkaus on ollut jo pitkään tiedossa, passiivisuus tapauksessa voidaan tulkita hiljaisena hyväksymisenä. Tekijänoikeuden omistajan tulee ottaa yhteyttä oikeuden loukkaajan, ja olisi hyvä käyttää keinoa, jonka pystyy näyttämään toteen. Yhteydenottamisen ja ilmoittamisen merkitys on siinä, ettei vastapuoli voi enää vedota tietämättömyytensä, mikäli osapuoli yhä osallistuu oikeuden loukkaamiseen. Mikäli loukkaus on törkeä ja laajamittainen, oikeudenhaltija voi tehdä asiasta rikosilmoituksen poliisille. (Mansala, 2009, 70)

Yleisesti ajatellen oikeudenloukkausten seuraamusten oletetaan ja edellytetään toimivan tehokkaasti, oikeasuhteisesti ja vakuuttavasti. (Sorvari, 2005, 17)

4.2. Tekijänoikeusrikos, rikkomus

Tekijänoikeusrikos on säännelty RL (49:1.1-39) säännöksessä. Säännökseen on otettu rikoksen määrittämiseen mukaan tahallisuus, ansiotarkoitus ja myös teko, joka on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa ja vahinkoa. Määritelmään on myös säännelty loukkaaminen tekijänoikeudella ja lähioikeudella suojattua aineistoa. Lisäksi loukkaaminen tapahtuu myös aineiston maahantuonnin yhteydessä joko Suomen sisällä levitettäväksi tai kolmanteen maahan kuljetettavaksi Suomen kautta. Poikkeuksena lain ansaintatarkoitukseen lakiin on sisällytetty tietoverkoissa ja tietojärjestelmissä tapahtuvat kirjallisen tai taiteellisen teoksen, esityksen ja vastaavien loukkaaminen, joka ei siis vaadi ansiotarkoitusta. Mikäli tietoverkoissa tapahtuva tekijänoikeuden tai lähioikeuden piiriin kuuluva laitton yleisölle saattaminen on tapahtunut ilman ansiotarkoitusta, tekoa ei tuomita RL (49:1.) mukaan. Tätä varten tekijänoikeuden loukkaaminen on säännelty RL (49:1.3) kohdassa. Laissa esiintyvä huomattavan haitan ja vahingon vaatimus on ollut lainsäätäjän keino jättää huomioimatta luonteeltaan vähäiset loukkaukset sääntelyn ulkopuolelle. Haarmann määrittelee lainsanamuodon; on omiaan tarkoittavan sitä, ettei vaatimuksena ole tosiasiallisen haitan tai vahingon syntyminen. Vahingon ja haitan piiriin kuuluvat sekä aineellinen että aineeton haitta tai vahinko. Useimmin tapahtuva tekijänoikeuslain vastainen menettely tulee esiin teoksen kappaleiden valmistamisena tai teoksen saattamisen yleisön saataville. Myös moraalisen tekijänoikeuden loukkaaminen voi tulla kyseeseen, mikäli tekijän nimi jää mainitsematta teosta julki tuodessa tai teoksen tuominen yleisön saataville niin että se loukkaa tekijän omalaatuisuutta.

Tekijänoikeusrikoksen tulkinnalle on tunnusomaista, että vaikka kyseessä on rikoslain säännöksestä, se tulkitaan tekijänoikeuslainsäädännön mukaan sekä myös tekijänoikeuden lain tulkintojen mukaan. Tekijänoikeuslaissa on oma erityispiirteensä, sillä kappaleen valmistaminen yksityiseen käyttöön (2:11.5) ei ole rangaistavaa, mikäli valmistaminen tapahtuu suojausjärjestelmän purkamatta. Kuitenkin yksityisellä henkilöllä tulisi olla tieto tekijänoikeudenalaisen aineiston laillisuudesta, ennen kuin hän valmistaa siitä kappaleen (HE 28/2004vp.). Tietoverkoissa tapahtuva oikeuden loukkaaminen tapahtuu avoimeen tietoverkkoon kytketyllä tietokoneella tai verkon suljetussa osassa (Haarmann, 2005, 344-345) Törkeän asteen loukkaamisen yhteydessä, jolloin toiminta on ollut tahallista, laajaa ja kappaleiden suureen määrään,

tai muun näihin verrattavan asian, rangaistus on määritelty tekijänoikeusrikokseksi. Lievemmän asteinen loukkaus tuomitaan tekijänoikeusrikkomuksena. Siitä säädetään TekijL (7:56a.4) kohdassa. Näistä molemmat kuuluvat asianomistajarikoksiin. Poikkeuksena syyttäjä voi nostaa syytteen loukkaajaa vastaan, mikäli asian katsotaan olevan yleiselle edulle tärkeää. (Haarmann, 2006, 110)

Lisäksi tekijänoikeuslaissa (7:56e.) on myös säännelty tahallisesta tai törkeästä huolimattomuudesta (5:50a.) tarkoitettu teknisen toimenpiteen kiertämiskielto ja (5.50b) teknistä toimenpiteen kielto, jolla valmistetaan kiertämiskeino tai levittäminen. Rangaistuksena on sakko. (Sorvari, 2005, 489)

4.3. Seuraamukset

Pääasiassa tekijänoikeuden loukkauksen seuraamukset ovat rangaistus sekä siihen liittyvä korvausvelvollisuus. Sanktiot on määrätty samalla tavalla sekä tekijänoikeuksille että lähioikeuksille. Tekijänoikeuden loukkauksesta saattoi aiemmin saada myös vankeusrangaistuksen. Vankeuden enimmäiskesto oli 6 kuukautta. Rangaistuksen kovuus johtui teknisen kehityksen mukana tuomasta teosten toisintamisen ja kopioimisen helppoudesta. Piratismassa ansiotarkoituksessa käytetään hyväksi teoksia ja lähioikeuksia ilman oikeudenhaltijoiden suostumusta valmistamalla, maahantuomalla ja levittämällä. Piratismi haluttiin tuoda petoksen ja varkauden rinnalle rangaistuksen kovuuden mukaan. Loukkauksen tutkintaan saatiin näin mukaan myös lupa kotietsintään. (Haarmann, 2006, 110) Rikoslaiosta (49:1.) löytyy tälläkin hetkellä maininta vankeusrangaistuksesta.

4.4. Suojaus

Tekijänoikeuksien suojaus www-palvelimen osalta olisi tärkeää, mutta siihen kohdistuva valvonta ei ole helppoa, se on toisin sanoen lähes mahdotonta. Palvelun ylläpitäjällä ei ole mahdollisuuksia kontrolloida muiden palvelimien kotisivuja. Sen mahdollisuuksiin kuuluu ainoastaan pääsyn estäminen joillekin nimetyille sivuille. Omien, yksittäisten sivujen sulkeminen on nykyään mahdollista. Viestinnälliset

palvelut ovat nykypäivänä siirtyneet staattisista sivuista dynaamiseen ja toiminnalliseen suuntaan. Esimerkiksi uutispalvelua saatetaan päivittää monta kertaa tunnissa. (Sorvari, 2005, 54, 57)

Tekijänoikeuslaissa ei esiinny erityissäännöksiä digitaaliseen kuvankäsittelyyn. Elektroniset aineistot ovat yleistyneet kuvan tallentamispaikkoina. Samalla kuvan elementtejä on mahdollista muuttaa. Muutoksina voidaan kuvaa muokata poistamalla osia, yhdistelemällä osia, tehdä perspektiivi- tai suhdemuutoksia. (Oesch, 1993, 246)

Hallituksen esityksessä (HE 28/2004, 124) kuvataan nykyisiä teknisiä suojakeinoja. Haarmannin (2005, 335) mukaan tekninen suojaus voidaan toteuttaa salauksena, muuttamisena tai muuntamisena (vesileima ja digitaalinen allekirjoitus) tai kopioinnin valvontajärjestelmänä. Suojaus voidaan tehdä tietokoneohjelmalla. Suojaus voidaan olla asennettuna myös teoksen käyttämiseen tarkoitettuna mikropiirinä.

Kuitenkin tekijänoikeudenomistaja voi asettaa näytettäväksi tekijäoikeuden alaista aineistoa myös suojaamattomana. Oikeuden omistajalla on oikeus pitää valokuvateosta tai valokuvaa julkisesti esillä ja mikäli joku toinen osallistuu oikeudettomaan levitykseen tai kopiointiin, vastuu kääntyy oikeudenloukkaajan puoleen. Tietenkin moraalisten oikeuksien turvaamiseksi olisi hyvä järjestää valokuvien kopioinnin estäminen.

5. VALOKUVAN KOHDE

5.1. Valokuvan kohteen oikeudet, suostumus valokuvattavaksi

Ihmisen perusoikeuksiin lukeutuu perustuslain mukaan oikeus yksityiselämään PE (2:10.1). Oikeus yksityiselämään pitää sisällään yksilön oikeuden elää elämänsä mahdollisimman rauhassa suhteessa ulkopuolisiin häiriöntekijöihin. Laki suojaa yksityis- koti ja perhe-elämää, ruumiillista koskemattomuutta, siveellisyyden tai ajatuksen-vapautta, kunniaa ja mainetta, väärään valoon saattamista, yksityiselämää koskevia, asiaankuulumattomia, kiusallisia seikkojen paljastamista, nimensä, henkilönsä tai kuvansa käyttämistä, nuuskimiselta, urkkimiselta, vahtimiselta, ja ahdistamiselta, kirjeenvaihtoon sekaantumiselta, yksityisten lausumien väärinkäyttämiseltä, antamiensa tai saamiensa tietojen paljastamiselta, milloin ammattiasema edellyttää luottamuksellisuutta. Yksityisyyden suojaan liittyviä asioita

ei saa julkaista tai levittää yleisölle, ilman henkilön suostumusta. Lehdistön piirissä lupa täytyy siis aina kysyä, yksityisyyttä koskevissa asioissa. Myös valokuvaaminen yksityisyyden piiriin kuuluvalla alueella on kiellettyä, ilman lupaa. Julkisen sanan neuvosto on antanut periaatelausuman yksityiselämän suojaamisesta (27.10.1980/691). Rajanveto-ongelma yksityisyyden suojan ja yhteisten asioiden välillä median piirissä on olemassa.

Teoriassa on nimittäin todella vaikeaa tai mahdotonta sanoa, missä rajan tulisi kulkea. Jokaisen yksittäisen tapauksen tulisi arvioida missä kulkee hyvän maun ja tahdittoman uutisoinnin raja. Yksityisyyden suojan asteikko tavallisen kansalaisen kohdalla on korkea. Mikäli kyseessä on vallankäyttäjä politiikan, hallinnon tai elinkeinoelämän alalta, yksityisyyden suojan raja on matalampi. (Mahkonen, 1997, 82-83, 129-130, 134) Kuitenkaan vallankäyttäjänkään kohdalla tiedon julkistamisessa ei ole oikeutta mennä pidemmälle, mitä yhteiskunnallisesti merkittävän asian esiintuominen vaatii. Henkilön asema tai virka ei saa olla tekosyy asianosaisen yksityiselämän puuttumiseen. (Tiilikka, 2008, 177)

Valokuvan kohteen oikeudet on määritelty rikoslaissa RL (24:8.1), jossa kielletään yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen. Laissa on erikseen mainittu tiedotusvälineet, jolloin loukkausrikos koskee myös journalismia. Säännöksen tulkintana voidaan pitää nimenomaista ajatusta, että yksityiselämää koskeva tiedon levittäminen loukkaa henkilön yksityisyyttä. Yksityiselämään liittyy yksilön oikeus solmia ja ylläpitää henkilökohtaisia suhteita toisiin ihmisiin ja ympäristöön. Säännöksellä on tarkoitus suojata yksilöä totuudenmukaisen, mutta yksityiselämään liittyvien tietojen, vihjausten ja kuvien oikeudettomasti tapahtuvasta levittämiseltä, tai toimittamalla muiden ihmisten saataville, mikäli tästä seuraa vahinkoa, kärsimystä, tai halveksuntaa.

Yksityiselämää koskeva tiedon levittämistä ei katsota oikeudettomaksi, mikäli asiaan katsotaan löytyvän riittävä peruste tai asianomaisen henkilön antama suostumus. Perusteena voidaan pitää esimerkiksi yleisen järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitoa. Tiilikka selvittää, että tällainen tilanne voi olla esimerkiksi vaarallisen vangin kuvan julkaiseminen. Loukatun suostumuksen katsotaan olevan pätevä vain siinä tapauksessa, että suostumus on annettu vapaaehtoisesti, etukäteen ja riittävän täsmällisesti. Mikäli haastateltavan kuva ja haastattelu halutaan esittää painetun

lehden lisäksi myös lehden verkkoversiossa, asiasta tulisi sopia erikseen haastateltavan kanssa.

Lainvalmisteluasiakirjoissa löytyy vaatimus suostumuksen antamisen peruuttamiseen yksityiselämää koskevan tiedon kohdalla. Suostumus voi olla myös pätemätön, mikäli kyseessä on nuori, henkisesti vajaakykyinen tai päihtynyt henkilö. Valokuviiin liittyen on huomioitava, että valokuvaamiseen annettu suostumus ei ole sama asia kuin suostumus kuvien julkaisemiseen joukkotiedotusvälineissä, tai muulla vastaavalla tavalla. Mikäli taas kuvattava on ollut tietoinen kuvien julkaisemistarkoituksesta, suostumus pätee julkaisuun. Mikäli henkilö on ollut halukas asettumaan kuvattavaksi lehdistön edustajan läsnä ollessa, ja on havaittavissa että henkilö on lehden palveluksessa, elettä voidaan pitää suostumuksena kuvan julkaisemiseen tiedotusvälineessä. Mikäli lehti ottaa lukijoiden lähettämiä kuvia julkaistavaksi, lehden tulisi ottaa selvä, että henkilöiltä, joita kuvissa esiintyy, on saatu lupa kuvien esittämiseen printti- tai verkkolehdeissä kun aineistossa on mahdollisesti yksityisyyden piiriin kuuluvaa aineistoa. Mikäli kuvattavan suostumuksen suhteen tulee erimielisyyksiä, tuomioistuin ratkaisee asian. Selvitys suostumuksen saamisesta on tällöin merkittävä asianhaara. Lisäksi se joka vetoaa saaneensa oikeutuksen, tulee näyttää suostumus toteen. (Tiilikka, 2008, 124-125, 130, 136-137, 142, 144)

Suomen perustuslaissa on otettu huomioon myös lapsen yksityisyys. Alun perin säännös on mukailtu Yhdistyneiden kansakuntien liiton peruskirjasta, jossa säännös kulki nimellä Lapsen ihmisoikeuksien sopimus (LOS 16 art). Artiklan mukaan lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti. Eikä lasta kohtaan saa esittää hänen kunniaansa tai mainettaan halventavia mielipiteitä. Suomen perustuslaissa (PE 2:6.3) asiaa on tulkittu tuomalla esiin niin, että lasta on kohdeltava tasa-arvoisena yksilönä. Lasten tulee myös saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään edellyttävällä tavalla. (Mahkonen, s 1997, 46-47)

Valokuvan kohteena olevalla ihmisellä ei ole tekijänoikeutta valokuvaan. Valokuvan tilaajalla on valokuvan käyttöön tarkoitettuja oikeuksia, muttei kuitenkaan tekijänoikeutta. Markkinoinnin alalta löytyy myös sääntelyä valokuvan kohteen kuvankäytöstä. (Sorvari, s.32)

5.2. Journalismin piiriin kuuluvat päivän tapahtuman kuvaaminen

Yksityiselämän suojan tulisi painovapaustoimikunnan lausunnon mukaisesti olla voimassa yksityiselle normaalille kansalaiselle myös julkisella paikalla liikuttaessa. Suojan tulisi toimia samoin kuin yksityisissä olosuhteissa oman suojapiirinsä sisällä. Kuitenkin käytännön asettamin rajoituksin, yksilö ei voi vaatia julkisissa ympäristöissä samaa laajaa yksityisyyden suojaa kuin omassa kotipiirissään. Tästä johtuen yksityiselämän suoja ei ulotu sellaisten kuvien julkaisemiseen, jossa henkilö sattumalta on tullut kuvatuksi. Kuvalta edellytetään tällöin että kuvan pääasiallinen tarkoitus on ollut jonkun kokonaisuuden esimerkiksi joukkokokouksen tai maiseman kuvaaminen. Kuitenkaan yksityisen henkilön ei tarvitse hyväksyä kuvaa, jonka pääasiallisena kuvakulmana on ollut juuri hänen käyttäytymisensä julkisella paikalla, jollei kuvalla voida osoittaa olevan jotain kokonaisuutta palvelevaa yleisesti todettavaa merkitystä. Mikäli kuvan voidaan todeta aiheuttavan negatiivisia vaikutuksia henkilölle, kuten vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa, julkaisun voidaan todeta loukkaavan henkilön yksityisyyden suojaa. Tässä tilanteessa oikeutus kuvan ottamiseen on ollut, mutta sen julkaiseminen lehdessä on kielletty. Tapaukseen voidaan liittää rikoslain (24:6.-7.) salakatselua sääntelevä ohjeistus. Julkisella paikalla voimassaolevalla yksityisyyden suojaa perustellaan tiedon sisällöllä, ei tapahtumien fyysisellä sijaintipaikalla. Lisävaatimuksena julkisissa paikoissa otettujen kuvien yksityisyyden suojan loukkaukseen on, että kuvien on oltava omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä tai halveksuntaa loukatulle osapuolelle. Tutkittaessa mahdollista oikeudenloukkausta, otetaan huomioon henkilön oma toiminta kuvan ottamistilanteessa, tai mahdollinen reagointi kuvan julkaisemiseen. Asiaan vaikuttaa myös se onko huomio pääasiassa kiinnitetty nimenomaisesti henkilöön. (Tiilikka, 2008 s.163-165)

5.3. Journalistisen hyvän tavan noudattaminen

Hyvän journalistisen tavan noudattamisen säädäntöä ja ohjeita varten perustettiin vuonna 1969 Julkisen Sanan Neuvosto. Neuvoston tehtäväksi asetettiin hyvän journalistisen tavan tulkitseminen sekä journalististen oikeuksien ja velvollisuuksien edistäminen. Lisäksi neuvoston tehtäviä on tiedottamisen vapauden vaaliminen. Käytännön toimintana neuvosto ratkaisee kanteluja ja laatii yleisluonteisia periaatteellisia lausemia. Neuvoston toimintavaltuuksiin kuuluu lausua näkemyksenä asiasta, muodosta tai menettelystä. Kuitenkaan ei mielipiteestä. Näin ollen mielipidekiistoissa neuvosto ei voi puoltaa vastakkaisten osapuolten kantoja, vaan sen tulee vain todeta, onko keskustelua käyty menettelytapojen puitteissa, jotka ovat hyväksyttäviä. (Vuortama, s.26-27)

Hyvän tavan noudattamiseen kuuluu että ilmoitetaan kuvaamisesta etukäteen. Siihen ei kuulu henkilön valokuvaaminen vasten hänen tahtoaan, etenkin jos kuvan tarkoitus tulee muillakin tavoin täytetyksi. (Tiilikka, 2008, 219)

Journalin ammattieettiset periaatteet pitävät sisällään toimintamallin, jonka mukaan asiatiedot tulee tarkistaa (Mahkonen, 1997, 119). Toimittajan hyvän ammattimaisen lehtimiestävän periaatteisiin kuuluu myös, että kiistanalaisissa asioissa hankitaan selvityksiä ja lähdemateriaalia eri paikoista, eikä tukeuduta vain yhteen lähdemateriaaliin. Kuvaa ei tulisi käyttää harhaanjohtavalla tavalla, eikä kuvan sisältöä saa vääristää. Kuvan ja kuvatekstin yhteisvaikutus ei myöskään saa olla harhaanjohtava. (Vuortama, 1984, 49, 60, 73)

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (SananVL) (4:12.-13.) asettavat vastaan rikoksen tekijän, tai rikokseen osallisena olevan. Myös päätoimittaja asetetaan syytteeseen rikostapauksessa, johtuen päätoimittajan vastuusta lehden yleisön saataville toimitettuun (julkaistuun) tietoon. Lain mukaan mikäli päätoimittaja huolimattomuudestaan tai tahallaan olennaisesti laiminlyö valvontavelvollisuuttaan, ja josta johtuen julkaisuun on päässyt rikoksen alaista materiaalia, voidaan hänet tuomita sakkoon päätoimittajarikkomuksesta.

6. HAASTATTELUTUTKIMUS LEHDISTÖN TOIMINTAMALLEISTA

6.1. Tutkimuksen ajankohtaisuus

Nyky maailmassa, jolloin valokuvat leviävät journalismin piirissä sekä perinteisissä lehdissä, että lehtien nettisivuilla, on tärkeää, että ymmärretään kuvan käytön pelisäännöt, ja osataan ajatella valokuvaajan, lehden ja sähköisiä lehtiä myyvien lehtikioskien oikeudet. Täytyy ymmärtää kenellä lehdistön maailmassa on tekijänoikeus valokuvaan. Tutkimuksella halutaan tuoda ilmi lehdistön toimintamalleja ja -käytäntöjä. Pyritään pääsemään syvemmälle lehdistön käyttämiin toimintamuotoihin, jotka normaalin lehden tai nettisivujen lukijan kohdalla ovat yleensä pimennossa. Tutkimuksen ajankohtaisuus puoltaa siihen että viime aikoina on syntynyt polemiikka siitä, ovatko lehtien käyttämät työsopimukseen liittyvät tekijänoikeuksien luovutukset selkeät, vai ovatko lehdet sopineet tekijänoikeuden luovutuksista ehkä tekijänoikeuden lainsäädännön rajamailla. Toisaalta nykyinen maailman meno on hyvin hektistä ja kiireistä, ja tapahtumia julkaistaan ja levitetään todella paljon. Tilanteessa jossa lehtitalot nykyisin elävät, jolloin sähköinen media valtaa alaa, ja lehtien painosmäärät ja levikit laskevat (Levikintarkatus Oy, 2011), lehdet etsivät uusia toimintatapoja, julkaisemalla lehtiä myös Internetissä. Lehdet tarvitsevat sopimuksilla saamansa oikeudet tuotteittensa myyntiin antamiseen kolmannelle osapuolelle, esimerkiksi sähköiselle lehtikioskille. Lehdet käyttävät tekijänoikeuksia tuotteittensa myymiseen ja samalla ne yrittävät löytää uusia toiminta- ja tulomuotoja. Myös valokuvan kohteen oikeudet on hyvä tietää, sillä tilanteita, jolloin on mahdollisuus tulla kuvatuksi, kasvaa jatkuvasti. On hyvä tietää jo etukäteen tällaisten tilanteiden varalta keinot, joilla kieltää valokuvien julkaiseminen, (niissä tapauksissa, joissa kieltäminen on mahdollista) mikäli halutaan pysytellä lehden julkaisemista valokuvista poissa. Toisaalta uutisten paljouden takia myös yhden uutisen tuoma julkisuus häviää pian, sillä uudet aiheet tuovat uudet mielenkiinnon kohteet, ja vanhat kuvat jäävät nopeasti taakse. Sähköisessä maailmassa tilanne on toinen, jolloin otettu valokuva saattaa jäädä elämään Internetin välityksellä ikuisesti. Lainopillisen tarkastelun tueksi on otettu lehdistössä omaksuttujen käytäntöjen kuvaaminen.

6.2. Tutkimuksen suorittamistapa, metodologia ja luotettavuus

Haastattelututkimus on suoritettu kahdessa paikallisessa Etelä-Karjalassa ilmestyvässä sanomalehdessä. Kysymyksiin vastaajina haastattelussa oli johtajatasolla toimivia henkilöitä. Molempien lehtien taustalla ovat suuret lehtikonsernit. Haastattelut suoritettiin 27.10. – 2.11.2011 välisellä ajanjaksolla. Toinen haastattelu käytiin suorittamassa paikan päällä ja toinen puhelinhaastatteluna. Haastattelu toimeenpantiin laadullisena puoli-strukturoituna teemahaastatteluna, koska haluttiin saavuttaa vapaamuotoisempi ilmapiiri ja saada myös täydentäviä kysymyksiä ja vastauksia. Kyseessä on toimialaan kohdistuva tapaustutkimus. Kvalitatiivinen tapaustutkimus tarkoittaa kuvailevaa tutkimusta ja sillä pyritään saamaan esille syvällisempiä selityksiä (Syrjälä et al, 1994, 11-12) Haastattelun tuloksena saatiin monia sivuaviakin tietoja yleensä valokuvan käytöstä, tekijänoikeuksista, lehdistön piiriin kuuluvista yleisistä ohjeista. Tuloksista saatiin näin ollen paljon paremmat, kuin pelkällä kyselytutkimuksella, jolloin vastaajat olisivat vain vastanneet kirjallisesti annettuihin kysymyksiin.

Tutkimuksen toistettavuutta ja luotettavuutta tuodaan esiin tutkimuksessa seuraavasti. Haastatteluun liittyvä prosessi on toiminut näin: teoreettiseen viitekehukseen tutustumisen jälkeen muotoiltiin tutkijan mielestä siihen olennaisesti liittyvät kysymykset, tämän jälkeen kysymykset pyrittiin asettelemaan ryhmiin tiettyä teemaa varten, haastattelut suoritettiin, nauhoitettiin ja litteroitiin. Litteroinnin jälkeen liitettiin asiaan kuuluvat vastaukset ja niihin liittyvä johdattelu teemoittain näkyviin haastatteluosioon. Tuloksissa korostetaan seikkaa, että ne heijastavat haastateltavien ajatusmaailmaa. Lisäksi huomioidaan että haastateltavien ja tutkijan tulkintojen välillä löytyy vastaavuutta. (Hirsjärvi, Hurme, 2001, 189) Haastateltavat ovat saaneet lukea haastatteluosion johdattelut ja vastaukset. He ovat hyväksyneet ne pienin korjauksin. Haastateltavien asema heidän työtehtävissään tuo luotettavan kuvan heidän toimialaan liittyvästä tietämyksestään. Tutkimuksen luotettavuutta parantaa myös viittaamalla niissä tietyissä kohdissa kirjallisuuteen (Hurme viitannut (1990 Corbin&Strauss)s. 190) Kuitenkin kvalitatiivinen tutkimus on aina sidoksissa tutkijan subjektiivisuuteen, jossa tutkijan näkökanta tulee aina jossain muodossa mukaan tuloksiin. Tutkijan oma ymmärrys on tutkimusasetelman taustalla ja hän vastaa tutkimuksen tausta-asetusten laadinnasta. Laadullisen tutkimuksen

perusteluissa korostuu teoriapitoisuus tutkimuksen lähtökohtana. (Tuomi et al, 2002, 19) Tuloksissa otetaan huomioon vastausten heijastavan toimialaa ja pyritään samalla ymmärtämään kontekstin taustalla oleva merkitys.

Haastatteluaineistoa tarkasteltaessa kysymysasettelussa on yritetty kiinnittää huomiota kysymysten olennaisuuteen verrattuna teoreettiseen viitekehykseen. Käytännön toimintojen selvennyksessä on jouduttu kuitenkin myös ottamaan mukaan kysymyksiä, jotka selventävät normaalia journalistista käytäntöä valokuvien käytössä. Tutkimuksessa tuodaan esiin voimassa olevaa lakia kysymysten avulla. Haastattelu sisälsi 16 erilaista kysymystä asiakokonaisuuksin, joilla pyrittiin tuomaan esiin mahdollisimman monipuolisesti lehdistön käyttämiä valokuvaan liittyviä asioita ja toimintoja.

Haastattelututkimusosion jälkeen on erikseen otettu tarkasteluun markkinaoikeuden päätös (MAO:42/10), joka myös antaa lisävalotusta toimialalla vallitsevaan tekijänoikeuden luovutukseen liittyvään epätietoisuuteen. Tapaus tuodaan mukaan lähinnä lisäesimerkkinä 3.n sanomalehtikonsernin toiminnasta.

6.3. Tutkimuksessa esiin tulevaa

Tutkimuksessa haluttiin tuoda esiin valokuvien yleinen käyttötilanne ja myös lehdissä julkaistujen kuvien alkuperä. Normaalin lukija ei välttämättä tule ajatelleeksi mistä lehti kuvansa saa. Haluttiin myös tutkia kuvien käytön laajuutta. Yleisestihän lehdissä, varsinkin niiden Internet-sivuilla käytetään kuvia todella paljon. Voidaan todeta lähes jokaisen artikkelin olevan esillä kuvalla varustettuna lehtien omilla Internet-sivuilla.

”Käytämme valokuvia lehdessä ihan normaalisti juttujen kuvituksena ja samoin netissä, juttujen kuvituksena.”

”No mehän käytämme kaikissa yhteyksissä, siis uutisissa, reportaaseissa, ties missä. Lehdessä ja netissä, ei siis ole mitään sellaista, missä ei käytettäisi suoranaisesti.”

”Lehtikuva toimittaa kymmeniä kuvia päivässä. Ja näiltä kaikilta meille tulee satoja per lehti, noin varmaan helposti sata kuvaa päivässä. Enemmänkin varmaan.”

Valokuvamateriaalin hankinta lehdissä on moninaista. Mukaan tulevat työsuhteiset omat toimittajat ja valokuvaajat, freelancer-kuvaajat, joilta kuvia ostetaan sopimuksin, yhteistyökumppanit, joita tässä tarkoitetaan lähinnä saman konsernin muut lehdet, oma kuva-arkisto, ulkopuoliset kuva-arkistot, kuvatoimistot, ulkopuoliset ihmiset, kuvastudiot. Tuli myös ilmi, että lehdet voivat ostaa myös toisilta ulkopuolisilta lehdistä kuvia. Kysymykseen keinoista hankkia valokuvamateriaalia vastattiin seuraavasti:

”Meillä on ainakin viisi keinoa millä: me kuvaamme itse, toimittajat ja valokuvaajat kuvaavat itse,... osahan on myös arkistokuvia, jotka on itse aikaisemmin kuvattu, ... me saadaan kuvia meidän yhteistyökumppaneilta. Ne ovat kuin tavallaan omia kuvia, tekijänoikeussopimusten kautta, ... sitten me ostetaan avustajilta, siis ulkopuolisilta ihmisiltä, kuvaajilta, ... ostetaan kuvatoimistoilta, lähinnä siis Lehtikuvalta ..... sitten me saadaan myös korvauksetta valokuvia, sanotaan vaikka syntymäpäiväkuvia....

” Pääsääntöisesti valokuvamateriaali hankitaan 99 % siten, että omat toimittajat ottavat valokuvat.”

Haastattelun perusteella voidaan todeta että suurempi lehti käytti kuvatoimistoja paljon normaalissa toiminnassaan. Kuvatoimistojen kanssa on tehty maksullisia sopimuksia, joko vuosisopimuksia tai yksittäisiä sopimuksia. Kuvatoimistot lähettävät jatkuvalla syötöllä valokuvia lehdelle mahdolliseen käyttöön. Kuvatoimistolla on yleensä määräaika, jonka sisällä kuva tulee käyttää ja mikäli määräaika on umpeutunut, lehti joutuu ostamaan kuvan uudestaan. Pienemmässä lehdessä taas ei ole käytetty yleisesti ulkopuolista kuvatoimistoa, vaan konsernin sisäistä, omista kuvista koostuvaa kuva-arkistoa. Myös ulkomaan uutiskuvien hankinta tapahtuu Suomessa toimivan kuvapankin kanssa, joka on taas itse tehnyt sopimuksensa kansainvälisen kuvatoimiston kanssa.

”Meillä on konsernilla oma kuvapankki, jossa on meidän omien toimittajien ottamia kuvia. Sitä käytetään ja sitten oikeastaan muita kuvapankkikuvia ei ole käytössä, paitsi sellaisten yritysten, tai esimerkiksi poliitikkojen, joiden omilla nettisivuilla on suoraan ilmoitettu median käyttöön olevat kuvapankit ja kuvat.”

”ilman muuta, meillä on Suomen suurin ja ainoakin uutiskuvia, päivittäisiä uutiskuvia toimittava STT:n omistama Lehtikuva. Se käyttää nimeä STT-lehtikuva tällä hetkellä. Meillä on sen kanssa vuosisopimus ja se toimittaa meille päivittäin uutiskuvia. Me voidaan käyttää heitä myös kuvaajina

meidän juttuihin keikoilla, ja ostaa heidän arkistokuviaan ja niin edelleen. On myös pienempiä kuvatoimistoja, joita käytetään satunnaisesti. Heidän kanssa ei ole pitkiä vuosisopimuksia, vaan käytämme niitä keikkapohjalta yksittäisinä ostoina.”

Tekijänoikeuteen liittyvissä kysymyksissä päällimmäisenä asiana tuli esiin tekijänoikeus työsuhteessa. Lehdet solmivat sopimuksin (työ- ja freelancer-) tekijänoikeuden luovutuksesta työnantajalle ja freelancer-toimittajien tapauksessa työn tilaajalle. Sopimuksilla sovitaan taloudellisten oikeuksien siirtymisestä, jolloin valokuvasta saatava mahdollinen rahallinen etuus, esimerkiksi valokuvan edelleen myyntitulo siirtyy lehdelle. Moraaliset oikeudet, joista tärkeimpänä valokuvalla pidetään isyys- ja respektio-oikeutta, jäävät kuitenkin kuvaajalle. Toisella lehdellä oli tekijänoikeuden luovutukseen liitetty myös kuvan muuntelu-oikeus, sekä edelleen luovutus-oikeus. Sopimuksilla myydään yhtiölle kaikki, myös tulevat immateriaalioikeudet.

”Tekijänoikeudet meillä on ihan sopimuksissa, jotka sovitaan kun työ- tai avustajasuhde alkaa. Noudatamme samoja sääntöjä ja periaatteita kuin muutkin Sanomalehtien liiton jäsenet ja työehtosopimusten piirissä olevat yritykset. Meillä on esimerkiksi kaikki arkistoon menevät kuvat nimetty niin, että alkuperäinen kuvaaja mainitaan ja se kulkee aina sitten sen kuvan mukana. Pystymme siten seuraamaan mikä tai kuka kuvan on ottanut. Mutta valokuvaajien kanssa, jotka ovat työsuhteessa, on työsopimuksessa sovittu, miten tekijänoikeuksien kanssa toimitaan. Sama toimittajien kanssa. Eli meillä on tekijänoikeudet niihin kuviin, joita toimittajat työsuhteessa meille ottaa”

”.....meillä on , siis kaikkien työsuhteisten, joilla on meillä työsuhde, vakituiset, määräaikaiset, tarvittaessa työhön tulevat, niin heidän työaikana ottamiin kuviin, yhtiöllä on kaikki oikeudet, eli siis valokuvaajilla on vain niin sanotut isyys-oikeudet eli moraaliset oikeudet. ei enää taloudellisia oikeuksia lainkaan. Että, kaikki muu kuuluu yhtiölle.”

Kuitenkin valokuvaaja saa käyttää itse kuviaan henkilökohtaisesti, kunhan ei myy niitä toiselle medialle. Haastattelusta tuli myös ilmi, että valokuvaajalla on oikeus pitää myös valokuvanäyttely ja esittää kuvia siellä. Myös mahdollinen lähipiirille tapahtuva kuvien jakaminen hyväksyttiin, mikäli vaan kukaan ei käytä kuvaa taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, myymällä kuvaa eteenpäin. Tekijän moraalisia oikeuksia kunnioitetaan siinä määrin, ettei hänen valokuvaansa muunnella valokuvaajaa loukkaavalla tavalla, vaan hyvän tavan mukaisesti, eikä myös esitetä

väärässä yhteydessä, esimerkiksi epäkunnioitettavassa toimintayhteydessä tai -ympäristössä, joka ei mitenkään sopisi kuvan alkuperäiseen tarkoitukseen. Isyysoikeuden voimassaolo on taattu sillä, että kuvaajan nimi on mainittu kuvan taustatiedoissa, nimi seuraa aina valokuvaa. Valokuvaajan nimi esitetään kuvan julkaisemisen yhteydessä kuvan ylänurkassa.

Yleisesti suhtautuminen vanhoihin valokuviin on melko tarkkaa. Yleisesti ei haluta käyttää vanhoja valokuvia, johtuen varmaan niiden iän vaikeasta arvioitavuudesta. Mikäli valokuvaaja olisi vielä elossa kuvan julkaisemisen aikana, hänen lähioikeuttaan olisi loukattu. Yleinen valokuvan suoja rajahan on 50 vuotta kuvan valmistumisvuoden päättymisestä (Rehbinder, 1998, 15), sekä valokuvateoksilla 70 vuotta tekijän kuolinvuoteen seuraavasta vuodesta laskien. Tahallaan tekijänoikeutta ei haluta rikkoa, jos rikkomus joskus tapahtuu, yleensä kyseessä on vahinko.

” . No rehellinen vastaus, no joskus käytetään. Että kyllä me pyritään siihen, että meillä olisi nämä kuvaajatiedot, tekijänoikeustiedot. Meillä on yksi henkilökin tässä konsernissa, ... joka työkseen merkkää näitä tietoja sinne ja tavallaan liittää tietoja siihen, jos niitä ei siellä ole. Mutta kyllä me yritetään välttää sitä. Jos mie sanoisin ei käytetä, se voi olla..., ei ole ihan 100%:n vastaus.”

”Useita vuosia tai kymmeniä vuosia vanhoja kuvia käytetään todella harvoin, minun aikani on käytetty kerran. Meillä on ylipäättänsä kerran käytetty vanhoja mustavalkoisia kuvia, ja niissäkin oli kuvaaja tiedossa, koska se oli meidän oman lehden kuva-arkistosta, ja henkilö, joka on tämän kuvannut on vieläkin meillä töissä.”

Toisen haastattelun aikana tuli selville, omien tekijän oikeuksien valvominen. Kun kaikki taloudelliset tekijänoikeudet ovat siirtyneet haastattelupaikkakunnalla lehdelle, lehti omistaa valokuvansa. Mikäli väärinkäytöksiä ilmenee, se ottaa yhteyttä kuvia väärinkäyttävään tahoon ja ilmoittaa oikeuksistaan. Mitä tulee taas moraalisiin oikeuksiin, lehti sanoi tukevansa, valokuvaajaa ja asettuvan tämän taakse moraalisten oikeuksien loukkauksissa kohtuuden rajoissa. Ison lehtitalon tuki yksittäisen valokuvaajan moraalisten loukkausten tapauksessa antaa paljon vahvemman neuvotteluaseman, kuin mikäli valokuvaaja taistelisi yksin oikeudenloukkaajansa vastaan.

Valokuvissa liikkuvat rahat näyttävät pyörivän sadastaviidestäkymmenestä eurosta kymmeneen euroon. Kuitenkin mainittiin huippukuvien maksavan omaa luokkaansa.

Huippukuvan hinta riippuu monista tekijöistä, kuten kuvaajan kuuluisuudesta tai maineesta, tilanteen erikoisuudesta tai ainutkertaisuudesta, kuvan poikkeavuudesta ja oikea-aikaisuudesta.

”Jos ostaisimme kuvia avustajilta tai freelancereilta, niin meillä kuvasta maksettava korvaus liikkuu 10 eurosta 100 euroon. ja jos on 100 euron kuva, niin sitten sen pitää oikeasti olla jo todella hyvä kuva.”

” kuvatoimistoilla, niillähän on hinnastonsa. Esim. kuvatoimistolla, sillä on ihan julkiset hinnastot, ...voi käydä katsomassa, maksimissaan 150 € kuva. Siis, ensimmäiseltä julkaisulta. Hinta riippuu onko kuva heidän arkistokuviaan tai jos kuvaaja käy erikseen ottamassa kuvan. Mutta kuvat liikkuvat vähän riippuen satasen pinnassa.”

Tutkimuksessa haluttiin selvittää myös oikeudettomasti käytetyn kuvan hintaa, jolloin selveni että näissä tapauksissa toisena osapuolena voi olla myös toinen lehti. Myös muut tahot, kuten yksityiset ihmiset, yritykset, seurat saattavat käyttää kuvia ilman lupaa niihin. Toimintamallina lehti kertoo ottavansa yhteyttä väärinkäyttäjään ja ilmoittaa väärinkäyttäjätaholle hinnan, joka oikeudettomasta käytöstä on maksettava. Lehtien toisilleen aiheuttamat väärinkäytökset ovat monasti vahinkoja, lehden tekovaiheen kiireen ja myöhäisen ajankohdan takia. Muunlaisia sanktioita lehti ei yleensä käytä, vaan sopimusteitse päästään yleensä yhteisymmärrykseen. Kuitenkin jos joku ulkopuolinen taho käyttää kuvia oikeudettomasti, seurauksena voi lehtialalla olla maineen menetys. Yleisesti saatiin haastattelussa käsitys, etteivät journalistiset osapuolet yleensä tahallaan käytä toistensa kuvia oikeudettomasti ja ne ovat hyvin varovaisia kuvien käytössä. Myös julki tullut oikeudettomasti saatu valokuva yleensä poistetaan lehden nettisivulta nopeasti.

” ... riippuu taas kuvasta ja tapauksessa, mutta kyllä vähintään, pitää kaksinkertaisesta puhua helposti, eli lähtöhinta on vähintään kaksinkertainen.”

” Kun kuvaaja näkee, että hänen kuvaansa on käytetty, niin hän lähettää hinnan, laskun joka yleensä maksetaan. Ei siitä voi paljoa rimpulla. Niin, eikä käydä neuvottelemaan hinnasta. ellei hinta ole aivan tolkuton.”

Haastattelussa haluttiin myös kysyä, luovuttavatko lehdet kuviaan muille tahoille. Tarkoituksena oli seurata kuinka paljon lehdet pitävät omistamastaan immateriaali-

oikeudesta kiinni ja myös korvauksen pyytämisestä. Oikeus valokuvaanhan on itse ansaittu työn tulos. Vastaukset olivat erilaiset.

” Ei oikeastaan jaeta koska kuvat liikkuu vaan meidän konsernissa, että en ainakaan itse muista, että olisi ikinä annettu minkään toisen osapuolen käyttöön..... On kysytty kuvia, mutta ne on voineet olla jotain toisia medioita, ei olla luovutettu, tai sitten jotkut ihan tutkijat saattavat kysyä, pyytää aineisto käyttöönsä.”

” Tämä riippuu tapauksesta, mehän annetaan joillekin yksityishenkilöille, yhdistyksille, joillekin firmoille jotka laittavat sen omaan arkistoonsa. Ne saattavat saada sen ilmaiseksikin, koska kuva on tavallaan lehtileike, jonka ne voisivat vanhaan malliin leikata lehdestä. Mutta jos me annetaan se jollekin toiselle, tiedotusvälineelle, joka haluaa julkaista sen, tai yritykselle, joka haluaa käyttää sitä mainoksessaan, niin sitten pyydetään rahaa, eli lähetetään lasku. Eli riippuu tapauksesta. Eli mistä kuvasta, kuinka paljon niitä kuvia on, ja kenelle ne luovutetaan, tai kenelle myydään.”

Yksityisyyden suojasta haluttiin saada selventäviä vastauksia. Kyse on ihmisen oikeudesta päättää kuvatuksi tulemisestaan, missä määrin ja mikä on rajoittava ehto. Yksityiselämän suojan pohjalta yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman että viranomainen, tai muukaan taho mielivaltaisesti tai aiheetta puuttuu hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämään kuuluvana oikeutena on myös pitää omaan elämään liittyvät asiat vain omana tai lähipiirinsä tietona. (Tiilikka, 2008. 52-53) Yksityiselämän piirin alueena pidetään muun muassa omaa kotia, pihapiiriä, työpaikkaa. Kuitenkin journalismin piirissä on pääsääntö: julkisella paikalla otetut kuvat ovat julkaistavissa vapaasti. Tästä johtuen yksityiselämä, joka tapahtuu julkisella paikalla, on rajoitettua. (Hoikka, 5.11.2011) Haluttiin selventää, kyselevätkö valokuvaajat lupia valokuvaamiseen, tai yksityisyyden suojan alueelle astumiseen.

” Silloin kun me mennään pihapiiriin, niin lupa kysytään aina. Käytännössähän kotona tai pihapiirissä tehtävä kuvaus ja haastattelu on aina sovittu etukäteen. Se on ihan sääntö, että ei me voida kuvata ilman lupaa, semmoisella alueella mikä on yksityisyyden suojaan kuuluva esim. kenenkään kotona tai ei voida ottaa kadulta kuvaa jonkun asunnon sisään, jossa näkyy joku ihminen, ilman että meillä olisi lupa siihen. Pitää aina pyytää lupa.”

” No, tuskin aina on. Jos on kysymys lapsesta, niin aina kysytään lupa. Siis jos mennään kouluun, niin joko koulun opettaja sanoo että on kysynyt vanhemmilta luvan, tai sitten vanhemmilta kysytään lupa. Mutta, jos kuvataan julkisella paikalla, niin eihän sieltä lupia yleensä kysellä. Ihmiset näkevä että heitä kuvataan ja luotetaan siihen että he tulevat itse kertomaan, että heitä ei saa kuvata tai heidän kuviaan ei saa julkaista. Nehän on kaks eri asiaa. Kuvata voi, on eri asia kuvata, kuin julkaista kuva. Ei siis ole sillä tavalla et meillä olisi aina erikseen kysyttynä kaikkien lupa. Jos sinä tulisit

kaupungilla vastaan ja sinua alettaisiin kuvaamaan, niin kyllähän sinä varmaan itse sanoisit että en halua tulla valokuvaan. Tai en halua että kuva julkaistaan. Asia perustuu siihen, että jos ei kiellä, niin se on lupa, jos tietää että tulee kuvatuksi.”

Kuitenkaan valokuvaukseen liittyvät valokuvakohteen oikeudet eivät näyttäneet olevan kovinkaan selväpiirteiset. Mikäli yksityishenkilö tulee kuvatuksi julkisella paikalla, jotain kuvausteemaa varten, ja henkilö sattuu näkymään kuvassa, eivät oikeudet ole aina yksinkertaiset. Lehti voi joutua vastuuseen esimerkiksi tilanteessa, joka on kuvattu tilannekuvana, mutta jossa valokuva voi kuitenkin loukata yksityisyyden suojaa, mahdollisesti tuottamalla yksittäiselle henkilölle vahinkoa tai halveksuntaa esimerkiksi esittämällä henkilö hänelle epäedullisessa tilanteessa.

Haastattelussa kysyttiin myös tilanteista, jolloin yksityinen ihminen kokee yksilönoikeuksiensa tulleen loukatuksi valokuvan välityksellä. Haluttiin saada selvyys tapahtuuko loukkaustapauksia paljon, sekä myös menettely lehtien osalta ja mahdollinen sopimusprosessi. Joissain tapauksissa asia saattaa mennä julkisen sanan neuvoston tutkittavaksi.

” ... täytyy selvittää, niinhän aina välillä sattuu, henkilö ilmoittaa että hän ei ole halunnut olla lehtikuvassa. Pyritään selvittämään, että mikä tilanne siellä oli, ja miten kuva on otettu. Miten on menetelty kuvaustilanteessa, onko kysytty lupaa, onko kuvattava huomannut että häntä kuvataan, onko hän käynyt kieltämässä että ei saa kuvata, tai että ei saa julkaista. Jos henkilö vie asian käräjille, niin minkäs sille voi. Mutta yleensä asia menee julkisen sanan neuvostoon. Jos tuomio tulee, niin tuomio julkaistaan. ”

”Toimintatapa menee ihan niin kuin journalistin ohjeet ja lainsäädäntö sanoo. Tuollaisia tapauksia tulee tosi vähän. Mutta esimerkkinä: oli otettu kadulta kuva Imatrankosken keskustassa, ihan yleinen katukuva, siinä näkyy ihminen selkäpuolelta, ja hän ei olisi kuvassa halunnut olla ja antoi meille palautetta. Kerrottiin minkä takia näin on voitu toimia ja asia oli sillä hyvä. Tämmöisiä loukkaustapauksia ei oikeastaan tule. Yksityisellä alueella, niihin me kysytään aina lupa. Lapsien kuvaamisessa olemme erityisen tarkkoja ja pyydämme aina kuvausluvan, joka on saatu lapsen vanhemmilta.”

Tutkimuksessa haluttiin vielä viimeisenä kysymyksenä kysyä, ovatko lehdet estäneet omilla sivuillaan, valokuvien laittoman lainauksen. Suojaavatko he kuviaan millään tavalla. Keskustelussa myös kysyttiin lisäkysymyksenä, seuraako lehti mitenkään omien kuviensa leviämistä ja laitonta käyttämistä. Yleisenä toteamuksena voidaan pitää, etteivät haastatellut lehdet suojele erityisesti valokuvaomaisuuttaan Internet-

sivuillaan. Vastuu näissä tapauksissa näyttää siirtyvän lukijalle, jonka pitäisi olla tietoinen valokuvaan liittyvästä kopiointi- ja levittämiskiellosta. Kuitenkin ilmi tulleisiin väärinkäytöstapauksiin reagoidaan.

”..... joku varasti. eihän sitä millään olisi voitu estää. Ja kuka tahansa voi tehdä saman, kuin tämä osapuoli teki, että ottaa sieltä kuva ja käyttää jossain. Jos asia tulee vaan julki, niin siten me ryhdymme toimenpiteisiin.”

” Ei ole seurantaa suoraan aktiivisesti. Jos joku valokuvaaja huomaa että tässä on hänen ottamansa kuva, tai että kuva on meidän oikeuksilla, niin sitten asia selvitetään,”

6.3. Markkinaoikeuden päätös MAO:42/10

Tässä esitetään empiirisenä lisämateriaalina tammikuussa 2010 julkaistu Markkinaoikeuden päätöslauselma koskien tekijänoikeuksien luovutusta avustajasopimuksista. Päätöksen käsittelemisestä tulee ilmi tekijänoikeuden siirtojen luovutusten vaikutukset freelancer avustajia kohtaan.

Markkinaoikeuden päätöslauselma MAO 42/10 (annettu 20.1.2010) on annettu Suomen Journalistiliiton ja lehtimedia konserni Sanoma News Oy:n välisen konfliktin ratkaisemiseksi. Asiana päätöksessä esitetään elinkeinonharjoittajien välisten sopimusten sääntely. Journalistiliitto on hakenut päätöstä Sanoma News Oy:n käyttämiä, avustajasopimuksia vastaan. Avustajasopimukset koskevat freelance-toimittajia, freelance-yrityksiä, freelance-valokuvaajia, freelance-valokuvayrityksiä, freelance-kuvittajia ja freelance-grafiikkayrityksiä.

Journalistiliitto pitää sopimusehtoja kohtuuttomina palkkiota ja maksuja koskevan korvauksen sitomiseksi sopimuksessa tarkoitetun aineiston (kirjoitukset, niihin liittyvät valokuvat, piirrookset, tai muut valokuvat) julkaistavaksi hyväksymisestä, tai kuvituksen hyväksymispäätöksestä, tekijänoikeuksien siirtymisen ehdon ja ehdon, jossa mahdollisten oikeuksien ynnä muiden kolmannen osapuolen vaatimista korvauksista vastaa avustaja tai avustajayhtiö.

Tekijänoikeuden siirtymisehdon mukaan Sanoma News Oy saa sopimuksella aineistoon ensijulkaisu-oikeuden ja yksinoikeuden turvin kaikki nykyiset ja tulevat

taloudelliset oikeudet. Mukaan on luettu muun muassa muuntelu- muuttamis- ja edelleen luovutus oikeudet.

Markkinaoikeus on käsittelyssään ottanut huomioon elinkeinonharjoittajien sopimusehtojen sääntelystä annetun lain (HE 39/1993 vp), jonka mukaan kohtuuttomuutta on arvioitava sillä perusteella, millaisena ehto on arvioitava toisena osapuolena olevien elinkeinonharjoittajien kannalta. Kohtuuttomuutta arvioitaessa tulee edellyttää ElinkSL (1:1) että sopimusehto on tyypillinen kyseisellä alalla, ja on toisena vastapuolena toimivan elinkeinonharjoittajan kannalta kohtuuton. Päätöksen mukaan oikeustoimilain OikTL (3:36.) kohtuuttomuusharkinnasta poiketen, kohtuuttomuusharkinnassa ei kiinnitetä huomiota yksittäistapauksen olosuhteisiin.

Palkkiota ja maksamista koskevaan ehtoon markkinaoikeus toteaa, ettei ehto ole Journalistiliiton esittämällä tavalla kohtuuton

Tekijänoikeuden luovutuksessa riidan sisältämä ehto siirtää kaikki taloudelliset oikeudet avustajasopimuksissa työn tilaajalle. Päätöksessä tuodaan esiin, että tekijänoikeuslaissa lähtökohtana on sopimusvapaus keskinäisistä oikeuksista ja velvoitteista. Lain mukaan (27 §) tekijänoikeudet voidaan luovuttaa osittain tai kokonaan lukuun ottamatta moraalisia oikeuksia. Laissa ei päätöksen mukaan ole estettä, etteikö luovutus voisi käsittää teoksen muuttamis- ja edelleen luovutusoikeuden. Myöskään tekijänoikeuslaissa ei määritellä estettä luovuttaa tulevia oikeuksia. Päätöksessä todetaan että avustajasopimuksissa freelance-avustaja voidaan perustellusti katsoa olevan heikompi osapuoli, ja hänellä on suojan tarve. Kuitenkaan seurauksena ei ole, että kaikkien nykyisten ja tulevien taloudellisten oikeuksien luovutuksen sisältämää sopimusehtoa voitaisiin pitää kohtuuttomana kaikille freelance-avustajille. Päätöksessä todetaan että sopimusehtojen kohtuuttomuuden arviointi ei pidä sisällään palkkion tai korvauksen riittävyttä.

Avustajan vastuita ja oikeuksia sisältämä sopimuksen yksityiskohtaan markkinaoikeuden päätös myös yhtyy tuomaan julki, etteivät myöskään se ole journalistiliiton väittämällä tavalla kohtuuton elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä annetun lain mukaan freelance-avustajin nähden.

Journalistiliitto on hakenut korkeimmalta oikeudelta valituslupaa koskien kyseessä olevaa markkina oikeuden päätöstä. Journalistiliitto ei ole tyytyväinen kuvaajien lähioikeuteen liittyvään uudelleenkäyttökorvausten menettämiseen, joka liiton mukaan voi olla suuri osuus valokuvaajan palkkioista. Journalistiliiton tarkoituksen oli hakea sopimusehtojen oikeudellista kohtuullistamista kollektiivisella tasolla, jottei yksittäisten freelancer-avustajien tarvitsisi arvioittaa sopimusehtojen oikeudellisuutta itsenäisesti. Valokuvajärjestön keskusliiton Finnfoton toimitusjohtajan Mikko Säterin mukaan päätös on hämmentävä. Sanoma News on osaltaan tyytyväinen lopputulokseen, koska julkaisu ei ole tekijänoikeuden luovutusehtojen mukaan enää tiedotusvälineestä kiinni. (Lappalainen, Kapanen, Journalisti 2010/2)

Päätöksen mukaan kaikki Journalistiliiton esittämät kanteet hylättiin. Markkinaoikeus katsoi, ettei ehtoja voitu pitää kohtuuttomina yleisesti ja tyypillisesti kyseisellä alalla, kyseessä olevissa tilanteissa, kun kyse on elinkeinonharjoittajien välisistä sopimusehdoista. Päätelmässä kuitenkin annettiin ymmärtää että yksittäistapauksissa ehdot saattavat olla kohtuuttomia, mikäli kyseessä on pienyrityksiä. Hänet voidaan päätöksen mukaan rinnastaa työntekijään.

Päätös on tutkijan käsityksen mukaan melko yleisellä tasolla arvioitu. Vaikka todetaan mahdollinen heikomman osapuolen näkökohta, ei pienyrityksen (freelancer-avustajan) tilanteeseen oteta kantaa. Vaan asiaa käsitellään lähinnä suurempien elinkeinonharjoittajien (esim. suuremman freelancer-palveluja tuottavan yrityksen) ja lehtikonsernin sopimussuhteena. Myös ratkaisussa jätetään arvioimatta palkkioiden suuruus, joka kuuluisi mielestäni oleellisena osana heikomman osapuolen turvaan. Journalistiliitto pelkää että lehtiyhtiöt voisivat jatkossa sanella freelancer-avustajien tekijänoikeuden luovutuksen laajuuden yksipuolisesti. Sen sijaan suuremman lehtitalon saamat oikeudet ja toimintamahdollisuudet on tämän päätöksen mukaan turvattu. Nähtäväksi jää, tuoko Korkeimman oikeuden päätös tilanteeseen muutosta.

7. TULOKSET

Vastaukset tutkimuskysymyksiini tuodaan esiin tässä osiossa. Ensimmäinen tutkimus kysymys koskien tekijänoikeuksien siirtoja ja luovutuksia saa vastauksensa seuraavassa. Miten valokuvaajan sopimuksin tehdyt oikeuden siirrot ja luovutukset

on järjestetty valokuvaajien kanssa, ja onko lehdistöllä oikeutus laajamittaiseen tekijänoikeuksien siirtämiseen? Tekijänoikeuksien luovutukset valokuvaajan kanssa on sovittu työ- tai freelancer-sopimuksin. Yleisesti tällä hetkellä on käytössä sopimuksia, joilla luovutetaan kaikki taloudelliset oikeudet lehdelle. Luovutus pitää sisällään muuntelu- ja edelleen luovutus-oikeuden. Myös tulevat oikeudet kuuluvat mukaan sopimukseen. Tutkimuksessa on tullut esiin, että lainsäätäjän tulisi selventää säädäntöään ja tuoda tarkemmin esiin yksityiskohdat, jotka kuuluvat luovutuksen piiriin. Tällä hetkellä lehdistöllä on käytössään sopimukset jotka ovat TekijL mukaan oikeutettuja.

Toinen tutkimuskysymys koski tekijänoikeuksien noudattamista. Miten on varmistettu tekijänoikeuden noudattaminen vai tuleeko journalismin kohdalla väkisin vastaan jonkin asteisia tekijänoikeusloukkauksia? Tekijänoikeuden noudattaminen lehtikonserneissa perustuu lehdistön käyttämiin toimintamalleihin. Lehdistöllä on omat toimintaohjeensa, joita noudattamalla tekijänoikeuden loukkauksia pyritään välttämään. Kuitenkin tekijänoikeuden loukkauksia tapahtuu silloin tällöin. Syynä voidaan pitää pääasiallisesti lehdistön kiireellistä työtahtia sekä lehden toimituksen myöhäistä ajankohtaa ilta- ja yöaikana.

Kolmas tutkimuskysymykseni kohdistui kuvan kohteeseen. Miten kuvan kohteen oikeudet on otettu huomioon lehdistön toimintapiirissä? Lehdistö kysyy kuvattavalta luvan, kun liikutaan yksityisyyden suojan piirissä. Kuvattava voi kieltää valokuvaamisen, jos tuntee yksityisyyttään loukattavan. Lehdistössä on ohjeistettu kuvaamiseen liittyvät näkökohdat, ja valokuvaajat tietävät valokuvauksen "lait".

Tutkimusongelmani koskien laajamittaista ja kauaskantoista tekijänoikeudenluovuttamista valokuvan kohdalla jää tällä hetkellä vielä ratkaisemattomaksi. Jo vuonna 2008 tehty opetusministeriön tilaama Selvitys työsuhdeolettamasta on jätetty viime hallituskaudella käsittelemättä, sekä kulttuuri- ja urheiluministeri Paavo Arhinmäen mukaa (HS, 2011) asia jää käsittelemättä myös tällä hallituskaudella. Juuri tässä olettamassa otetaan kantaa työntekijän sekä myös työntekijään rinnastettavan henkilön oikeuteen teokseensa tai valokuvaansa. Näyttäisi siltä, että mahdollinen syy käsittelemättä jättämiseen johtuu kysymyksen vaikeudesta. Kysymyksessä on kuitenkin todella laajamittainen ja taloudellisesti arvokas varallisuus-oikeuden laji, johon laista ei suoraan löydy yksiselitteistä

ratkaisua. Ratkaisun vaikutukset tulevat olemaan monella tekijänoikeutta koskettavalla alalla pitkälle meneviä. Vaikutuksena voi myös olla innovatiivisuuden ja luomisen halun katoaminen. Kansantaloudellisesti liian jyrkkä oikeuksien hyväksyminen luovutettavaksi työnantajan hyväksi voi rasittaa maan taloudellista kehitystä. Työntekijäpuolen ammattijärjestöillä ja työnantajapuolen järjestöillä tulee olemaan ristiriitaiset käsitykset asiasta. Työnantajan puolesta on vedottu myöhemmin selkeytyneisiin teoksen hyödyntämismahdollisuuksiin, joita voi syntyä laaja-alaisemmin kehityksen myötä syntyvillä uusilla markkinoilla, jakelukanavilla ja innovaatioiden mukanaan tuomilla keksinnöillä. Näiden mahdollisuuksien käyttöä yksittäinen henkilö ei oikeuksineen pysty hyödyntämään yhtä tehokkaasti kuin työnantajapuoli. Toisaalta olettamassa asetetaan kyseenalaiseksi sopimuksellinen tilanne, jolloin tulevaisuuden asioista tulisi sopia jo ennen kuin niistä on saatavilla edes tietoa, joka voisi johtaa kohtuuttomuuteen heikompaa osapuolta, toisin sanoen kuvaajaa kohtaan. Nykylain mukaan asetelmaa pidetään voimassaolevana ja pätevänä.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tekijänoikeus valokuvaan lehdistön käyttämänä tuo näkökulman tekijänoikeuden ilmenemiseen myös laajemmassa tekijänoikeuden piiriin kuuluvan luomisen alan sisällä. Kuitenkin lain vaikeatulkintaisuudesta johtuen lain tulkinta on hankalaa. TekijL on tehty lisäyksiä aina tarpeen vaatiessa korjauksia, eikä suuria tarkkoja rajanvetoja tekijänoikeuksien peruskysymyksiin ole tehty. Esimerkkinä voidaan mainita, ettei tekijänoikeuslaista löydy varsinaisia yleisiä säännöksiä työssä tapahtuvan tekijänoikeuteen kuuluvan aineettoman omaisuuden luovuttamisesta. Työoikeuden perusteiden mukaan oikeudet tulisi kuulua työnantajalle. Lehdistöllä on tällä hetkellä käytössään sopimukseen perustuvat laajat tekijänoikeuden luovutukset, joissa yleensä on luovuttu kaikista oikeuksista valokuvaan, tai valokuvateokseen, lukuun ottamatta moraalisia, isyys- ja respektio-oikeutta. Syynä nykyiseen käytäntöön voidaan pitää sähköisen median tulevista tärkeäksi osaksi lehdistön toimintaa. Mediatatolot myydessään lehtiään sähköisessä muodossa kolmansille osapuolille, esimerkiksi lehtikioskeille, tarvitsevat sekä muuntelu- että edelleen

luovutus oikeudet sähköiseen materiaaliin. Taustalla on TekijL (2:19.), jossa säädetään oikeudesta kappaleen levittämiseen. Mikäli kappale on ensimmäisen kerran myyty tai pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueelle tekijänsä suostumuksella, sitä saa myydä eteenpäin. Digitaalisessa maailmassa kun teos siirretään verkkoon nettisivuille, tapahtuu valokuvan valmistaminen. Lain (11:3.) kohta kytkee yhteen kappaleen valmistamisen ja levittämisen. Ongelmana kuitenkin tilanteessa on, ettei tekijän levitysoikeuden sammuminen tapahdu lain (2:19.) perusteella. Jos nykyisenä suunniteltu oletama tekijänoikeuden siirtymisestä otetaan myöhemmin käyttöön, tämä käytännössä voi johtaa (3:28.1) kohdan muuttamiseen. (Lain kohdassa kielletään työnantajan teoksen muuntelu ja edelleen luovutus). Lehdistön oikeuksien luovutussopimus yleensä sisältää myös kaikkien tulevien oikeuksien luovutuksen, jolla media takaa oikeutensa myös tuleviin, mahdollisiin teknisen kehityksen tai markkinoiden myötä ilmeneviin uusiin käyttötarkoituksiin. Yleensä oikeuksien siirtokorvaukset sisältyvät palkkaan, eikä erillistä korvausta makseta. Yksittäisen valokuvaajan kannalta tilanne voi olla tukala, koska hän edustaa tilanteessa heikompaa osapuolta. Tekijänoikeuden tulisi taata valokuvaajalle riittävä hyvitys kuviensa käytöstä.

Jatkotutkimusaiheena mielenkiinto kohdistuu mahdollisesti tulevaisuudessa tapahtuvan tekijänoikeus työsuhteessa oletaman käyttöönoton vaikutuksiin. Miten työsuhteessa tapahtuva tekijänoikeuksien luovutus oletama tulee selkeyttämään lainsäädännön käyttöä lehdistön piirissä, sekä miten toimintatavat ja tekijänoikeuteen liittyvät sopimukset tulevat tulevaisuudessa muuttumaan. Vai tuleeko sopimusoikeudellinen käytäntö lehdistössä pysymään olettamasta huolimatta samanlaisena kuin se tällä hetkellä on.

LÄHDELUETTELO

KIRJALLISUUS

- Haarmann P-L. 2005. Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki: Talentum.
- Haarmann P-L. 2006. Immateriaalioikeus. Helsinki: Talentum.
- Harenko, K. & Niiranen, V. & Tarkela, P. 2006. Tekijänoikeus - kommentaari ja käsikirja. Helsinki: Wsoy Pro.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Koskinen I. & Alasuutari P. & Peltonen T. 2005. Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. v Jyväskylä: Gummerus
- Mahkonen, S. 1997. Oikeus yksityisyyteen. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto.
- Mansala, M. 2009. Tekijänoikeus opetuksessa. Opas opettajille, kouluttajille ja opetushallintoon. Helsinki: Edita.
- Niiranen, V. & Tarkela, P. 1998. Tekijänoikeuden tietosanakirja. Werner Söderström lakitieto: Helsinki
- Oesch, R. 1993, Oikeus valokuvaan. Helsinki: Suomalaisen lakimiesliiton julkaisuja.
- Oesch, R. & Heiskanen, H. & Hyyrynen, O. 2009. Tekijänoikeus ja digitaalitalous, Vantaa: WsoyPro.
- Perustuslakivaliokunnan tulkinta, mietintö tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamiseksi (Pevl 7/2005Vp)
- Porolla, H. 2006. Tekijänoikeus ja kirjastot. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Rehbinder, M. 1998. Kuvataiteen teoksen, valokuvateoksen ja valokuvan suoja. Helsinki: Kuvasto.
- Salokannel, M. & Nilsson, T. 2001. Tekijänoikeus ja multimedia, Helsinki: Opetusministeriö.
- Sorvari K, Opetustoimen tekijänoikeudet, WS Bookwell Oy, Juva 2010
- Sorvari, K. 2009. Vastuu tekijänoikeuden loukkauksesta erityisesti tietoverkkoympäristössä. Helsinki: Wsoy.
- Syrjälä, L. & Ahonen, S. & Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja.1.-3. painos. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Tiilikka, P. 2008. Journalistin sananvapaus. Helsinki: Wsoypro.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002, Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vuortama T, Hyvä lehtimiestapa, Oy Länsi-Suomi, Rauma 1984

HALLITUKSEN ESITYKSET JA KOMITEAMIIETINNÖT

Hallituksen esitys elinkeinonharjoittajien sopimusehtojen sääntelystä annetusta laista (HE39/1993 vp.).

Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp.).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta (HE 287/1994 vp.).

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta (HE 28/2004 vp. s.124).

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä (2008:17). Tulokas, M. Selvitys työsuhteolettaman ottamisesta tekijänoikeuslakiin.

Perustusvaliokunnan mietintö, Pevl 7/2005Vp - HE 28/2004 vp Hallituksen esitys laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta

KORKEIMMAN OIKEUDEN PÄÄTÖS, MARKKINATUOMIOISTUIMEN PÄÄTÖS, JULKISEN SANAN NEUVOSTON PERIAATELAUSUNTO.

Julkisen sanan neuvoston periaatelausuma (1980/691)

Korkeimman hallinto-oikeuden päätös (KHO:2011:22) Yhdenvertaisuuslaki - Syrjintä ja häirintä - Romaniväestö - Televisio-ohjelmasarja - Yleisradio – Sananvapaus.

Markkinatuomioistuimen päätös. Suomen Journalistiliitto – Sanoma News Oy – Elinkeinoharjoittajien välinen sopimusehtojen sääntely (MAO:42/10) .

ARTIKKELIT

Hoikka, M, Viestinnän vapaus ja muistiorganisaatioiden vastuu, Viestinnän keskusliitto, (verkkodokumentti), (viitattu 30.11.2011) ,
http://www.stks.fi/files/asiakirjat/kirjastojuridiikka/Muistiorganisaatiot_Hoikka.pdf

Lappalainen, Kapanen, Sanoma Newsille erävoitto, Journalistilehti 2/2010

(Verkkodokumentti) (viitattu 7.11.2011) Saatavilla

(http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2010/02/artikkelit/sanoma_newsille_eravoitto/)

MUUT

Levikintarkastus Oy, Levikkitilastot, (Verkkodokumentti), (Viitattu 11.11.2011)

Saatavilla (<http://www.levikintarkastus.fi/levikintarkastus/tilastot/Trenditilasto.pd>)

- 1. Milloin ja missä yhteydessä käytätte valokuvia lehdessänne/nettisivuillanne?**
- 2. Millä keinoin hankitte valokuvamateriaalia?**
- 3. Miten suhtaudutte kuvapankkeihin? Ovatko ne käytössänne?**
- 4. Miten hankitte kansainvälisiä uutiskuvia? Miten prosessi toimii?**
- 5. Miten tekijänoikeudet käyttämiinne valokuviin on suojattu?**
- 6. Käytetäänkö kuvia, joiden kuvaajista ei ole tietoa? Esim. vanhoja valokuvia?**
- 7. Käytetäänkö toiminnassanne jonkinasteisia kontroleja, jotka muistuttavat tekijänoikeuden olemassaolosta?**
- 8. Miten valokuvaajienne oikeus valokuvaan on turvattu, kuvan julkaisemisen jälkeen? Vai siirtyvätkö oikeudet aina kokonaan lehdelle?**
- 9. Miten kuvien käytön korvaukset on hoidettu?**
- 10. Miten suurista korvauksista uutiskuvissa on kysymys?**
- 11. Mikäli valokuvaa olisi käytetty oikeudettomasti, ilman tekijän suostumusta, missä suuruus luokassa korvaukset pyörivät?**
- 12. Jaatteko valokuvia muille tahoille? Jos, mille? Otatteko korvauksen valokuvan antamisesta toisen osapuolen käyttöön?**
- 13. Onko teillä aina lupa kuvan kohteen ihmisiltä valokuvaan? Miten käytännössä saatte luvan?**
- 14. Miten toimitte kun kuvaatte yksityisyyden suojaan kuuluvalla alueella, esim. pihapiirissä?**
- 15. Miten olette toimineet, jos yksityinen ihminen väittää oikeuksiaan loukatun kuvan välityksellä?**
- 16. Miten nettisivujenne kuvien suojaus on hoidettu?**